

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXXI.

SIJEČANJ 1935.

BROJ 1.

ING. NIKOLA STIVIČEVIĆ:

ZAGREB

PEIROVA GORA KAO PLANINARSKO IZLETIŠTE

Gotovo posve točno na južnoj strani ispod Zagreba vidi se u daljini od kojih 50 kilometara na horizontu uzvisina, koja dosije samo polovinu visine Medvednice. Najviša tačka na toj uzvisini iznaša 504 m nad morem. To je iz historije poznata Petrova Gora. Iako je ta gora razmjerno dosta niska, ipak je pogled sa pojedinih njezinih vrhunaca vanredan, tako da se može skoro takmičiti sa pogledima, koji se pružaju sa Medvednice.

Petrova Gora prostire se južno od ceste Vojnić — Vrgin-Most, a najbliža željeznička stanica je Vojnić, udaljen samo 2½ sata hoda od vrha.

Da pobliže označim položaj Petrove Gore, navesti će, da se prostire između mjesta Slavsko Polje — Vojnić — Vojničnica — Krstinja — Maličko. Sa sjevera je omeđuje po prilici cesta Vojnić—Vrgin-Most, sa zapada potok Radonja, sa istoka potok Čemernica, a sa juga hvata se suhe međe bosanske i bosanskog krša.

U geološkom pogledu izgrađena je Petrova Gora iz paleozoičkih i mezozoičkih naslaga sa tercijernim rubom. Puna je vrela, koja nikad ne presušuju, a poznata je kao nalazište željezne rudače izvrsne kakvoće, sa 18—52% željeza. U Vranovini kod Topuskog postoe visoke peći za taljenje željeza. Najbolja se ruda kopa kod Vojnića i Slavskog Polja.

Najbolji je pristup u Petrovu Goru onaj od stanice Vojnić, oda-kle vodi šumska željezница na parni pogon, vlasništvo Našičke d. d., u šumu do pod vrh Petrovac. Put na Petrovac vodi duž šumske željeznice, a zatim iza jednog viadukta skreće na lijevo preko državne branjevine do crkvice u mjestu Slavsko Polje, koje se zapravo i nalazi na cesti Vojnić — Vrgin-Most. Crkvica u Slavskom Polju je interesantna zbog toga što je sagrađena sva iz hrastovine.

Velika je šteta što je jako zapuštena i trošna. Odavde je lijep pogled na dolinu potoka Čemernice i na Jurina Brda.

Nakon laganog spuštanja preko doline započinje ovaj put sa usponom uzduž međe šumskih uprava, karlovačke i vranovinske. Od posebnog su interesa u Petrovoj Gori brojne duge doline, koje razdvajaju obronke obrasle gustim šumama, a mjere u širini od 50 do 200 m. Neke su od njih i do 3 km duge.

Staza vodi sve strmije kroz staru bukovu šumu, ispod koje se na stranama okrenutim jugu nalazi šuma pitomog kestena i hrasta kitnjaka. Uopće cijela Petrova Gora pripada području pitomog kestena. Karakteristično je, da se pitomi kesten naseljuje na tlu, koje je siromašno na vapnu, što se vrlo dobro odrazuje i u sastavu ostale vegetacije.

Put vodi dalje debelom šumskom hladovinom pokraj Hajdučkog Vrela, koje se nalazi po prilici na pola puta do Draškovića Stola. Na Hajdučkom Vrelu žedan će putnik naći izvrsnu vodu, koja je neobično hladna. Vrelo je prozvano tim imenom, jer su na tome mjestu sigurno nekad hajdenci u gustišu ručavali i odmarali se nakon »obavljenog posla«. Za kojih trideset minuta stići ćemo od ovoga vrela do gorskog bila na kojem se nalazi zaravanak, nazvan Draškovića Stol. Kako je na južnoj strani posjećena šuma, to je pogled sa tog mjesta upravo čaroban. Ispod Draškovića Stola na jug ruši se gora strmo u dolinu potoka Radonje, koji nedaleko ispod Petrovca imade i svoj izvor.

Ako se sa Draškovića Stola pogleda prema zapadu i sjeverozapadu vidi se najprije Martinščak kod Karlovca i Skradska Gora, dok se iza njih plavi vinorodna Plješivica, na koju se nastavljaju Žumberačke Gore. U pozadini Žumberačkih Gora vidi se za lijepog vremena starac Triglav sa svojom sijedom glavom u pratinji Slovenskih Alpa.

Dalje na zapad i jugozapad dižu se Bijele Stijene, a pred njima Klek sa svojim pogrbljenim leđima. Iza Kapele vidi se i komadić Velebitskog lanca, s kojim dijelom zatvara Petrovac panoramu.

Sam vrh Petrovca odavde sa Draškovića Stola bio je taj dan osobito lijep. Stajao sam oko 7 sati izjutra okrenut prema njemu, tako da mi je sunce udaralo malo sa strane, ali je osvjetljenje Petrovca bilo vanredno povoljno za fotografiranje. Branjevina pred nama i pod nama puna je sočnih kupina, koje upravo zovu k sebi da ih se čovjek naužije. A i jesu to slatki zalogaji, osobito ako pripeče sunce, a grlo osuši. Ovdje ih imade u izobilju, pa je prava šteta, što beskorisno propadaju. Od Draškovića Stola ide put sljemenom i laganim usponom prema Petrovcu. Put nas vodi kraj Hajdučkih grobova, gdje su zakopana tri hajduka. Od grobova

ostadoše samo tri zelena niska humka. I ako su bili hajduci ipak imadu najljepši grob i ukras, što se uopće zamisliti može — božju prirodu i zelenu šumu. Nedaleko od tih grobova nalazi se vrelo, koje svojim položajem upravo očarava. Voda je izvrsna za piće a nije ni prehladna, jer je izbila na malom šumskom proplanku.

Šetajući se dalje ovim prirodnim perivojem, zalazimo u prorijedenu staru hrastovu i kestenovu šumu. Od planinskih biljaka susrest ćemo ovdje vrste roda *Gentiana* i *Digitalis*, a na posve mršavim paljevinama borovnicu (*Vaccinium Myrtillus*). Mjestimice prema borovnica velike površine, pa se za vrijeme dozrijevanja ploda vide iz daleka njene plave sočne bobice. I ovaj božji dar slabo ljudi iskorišćuju i ako bi ga se moglo u Petrovoj Gori na vagone sabrati, kako se to na pr. čini u Sloveniji. Nakon pola sata dolazimo strmim puteljkom na sljeme Petrovca, po kojemu se onda nastavlja staza dalje prema vrhu. Neposredno pred vrhom nailazimo na ruševine neke stare utvrde, od koje ostadoše tek samo opkopi i nešto razbacanog kamenja.

Po narodnoj predaji, na tom je mjestu poginuo nesretni i posljednji kralj narodne hrvatske dinastije, Petar Svačić, kad se 1102. godine odupro najezdi tuđinca, Madžara Kolomana. Sama utvrda nije velika, a dijeli se u dva dijela t. j. oko nje su bila dva opkopa, nutarnji i vanjski. Možda je na tom mjestu i bila nekad utvrda za vrijeme narodne dinastije, ali ruševine, koje se sada tu nalaze, govore za njezino kasnije porijeklo, možda iz doba borbe s Turcima. To je dio kordunskog tvrđavnog lanca, što ga podiže Austrija u obranu proti Turcima. Ovakvih utvrda bila je puna Petrova Gora, te se njihove razvaline mogu naći na više mjesta. Utvrda je obrasla gustrom šumom i grmovima. Narod pripovijeda i pokazuje na jedno mjesto, gdje je navodno bila crkvica. Neki su tu i kopali, da nadu zakopano blago, jer je navodno jedan našao neki zlatni novac. To je dalo povoda i drugima da kopaju, no naravno bez uspjeha.

Postoji narodna predaja o postanku »Grada«, kako ga narod zove, a uz to i priča o zakapanom blagu. Treba samo pogoditi, gdje je, kad ga treba kopati i kako će ga se najlakše naći.

Od te utvrde pa do vrha Petrovca nije daleko. Put vodi blagim usponom po medi šumske uprave vranovinske i karlovačke, a pod hladom debelih starih hrastovih i kestenovih stabala.

Sam vrh nije ništa osobita, premda bi pogled s njega bio vrlo lijep i na sve strane, ali mu smeta visoka šuma. Tamo se nalazi fiksirana trigonometrijska tačka i mala piramida. Kad se dovrši sječa na strani prema Topuskom kao i sa strane Vojnića, biti će otvoren pogled na sve strane. Moglo bi se to i sada s malim troškom načiniti, kad bi se podigla piramida od drva 10—15 m visoka. Materijala

imade na mjestu, a mogao bi se dobiti na poklon ili uz malu odštetu. Sva panorama koja se pruža sa Draškovića Stola, vidjela bi se odavde znatno proširena prema sjeveru i sjevero-istoku. Odavde bi se vidjela vrlo jasno i Medvednica, jer joj je udaljenost jedva 50 km. Bilo bi dobro, da Podružnica Hrvatskog Planinarskog Društva »Martinčak« u Karlovcu o tome povede računa, te uznastoji, da se tamo još do ljeta načini piramida, da se putevi dobro označe i povede propaganda za tu grobnicu zadnjega hrvatskog kralja. Sa vrha Petrovca, koji se, kako sam spomenuo, može sa stanice Vojnić da dosegne za $2\frac{1}{2}$ sata laganog hoda, a iz mesta Vojnić za $3\frac{1}{2}$ sata, može oduševljeni planinar nastaviti sljemenom prema starom gradu Krstinja koji je od Petrovca udaljen neka 3 sata hoda.

Put vodi skoro posve ravnim gorskim bilom, a što je najljepše, pogledi se u daljinu pružaju sad lijevo sad desno, a sad opet nazad, na vrh Petrovca. Na po puta do Krstinja imade jedno spomena vrijedno groblje kod sela Selakova Poljana. Groblje je inače vrlo zapušteno i neograđeno, ali je interesantno sa svojih golemyh krstova. Počam od Karlovca pa sve tamo do Kostajnice postavljaju seljaci isključivo pravoslavne vjere na grobove umrlih visoke križeve, koji znaju doseći i visinu od 8 metara nad zemljom. Križevi su inače grubo otesani od kestenovih mladih stabala. Sam krst je izrađen jako lijepo i ukusno sa našim narodnim pleterom već prema ukusu samouka, koji ga je načinio. Ispod krsta nalazi se emblem pokojnika i to čekić, klijeta, sjekira ili preslica već prema tome, u čemu se je pokojnik za života odlikovao. Što je odličniji pokojnik, to je križ viši. Cijela ta skupina pruža čudnu sliku.

Od ovog groblja nastavlja se put laganim padom sve do mjesta Krstinja. Na izlasku iz šume pruža se oku lijepa slika. Vidi se u daljini stari grad Krstinja. Iz mesta Krstinja imade oko 20 minuta uspona do starog grada Krstinja, koji je položen na vratima Bosne a iznad klanca, kojim vodi cesta za Bosnu. Ovaj je klanac ujedno i vododjelnica potoka Radonje i Čemernice.

U mjestu Krstinja može se za nuždu i prenoći. U gospodarstvu poslužit će vas uredna domaćica uz umjerenu cijenu dobrim domaćim jelom i vinom. Tko želi u Vojnić, može dobiti za 30–50 dinara kola. U Vojniću imade više prenoćišta i komfora.

Tko imade volje za daljnje putovanje, može nastaviti prema Cetinjogradu i Slunju za Plitvice odnosno Karlovac.

Još bih imao nešto dodati o prometnim sredstvima i željezničkim vezama. Iz Zagreba je najbolje poći vlakom u jutro za Karlovac, odakle imade veza za Caprag odnosno Vojnić, kamo se stiže nakon 1 sata vožnje. Na stanici Vojnić može se dobiti dobro priređeno jelo

u gostonici braće Košutić, koji će spremno pribaviti i vodića za malu nagradu. Za jedan dan se može obići pješke Petrovac i povratiti se nazad. Ako se ide do Krstinja, onda se može samo kolimati na večernji voz prema Karlovcu.

STJEPAN URBAN:

ZAGREB

KAJMAKČALAN

Kajmakčalan daje i danas uvjerljivu sliku ratišta i teških borba, koje su se ovdje vodile za vrijeme rata. Među planinskim cvijećem bijele se kosti onih, koji su ovdje izginuli vršeći svoju dužnost. Trava je tek slabo obrasla rovove u kojima su stajale vojske jedna prema drugoj. U rovovima leže lubanje, rebra, kralješci, lopatice, bedrene kosti; ostaci od spreme, vojničke cipele i remenje; svud su razasuti puščani metci, ispaljeni i neispaljeni; granate i ručne bombe, i one, koje su eksplodirale i one, koje još nisu; kapice šrapnela, mine i avionske bombe. Svaki kamen govori o strahotama rata. Strašno je ovo mjesto, gdje su tisuće zdravih i sposobnih ljudi ostavili svoje živote. Na svakom se koraku nalazi vojničko groblje. Ispremiješane su kosti srpskih i bugarskih vojnika: eno tamo leže u zajedničkom grobu, nad njima stoji isti isti križ i jedan natpis, koji kazuje, da su poginuli u 1916. godini. Groblje im kiti isto planinsko cvijeće, koje su im zasadili graničari. U sredini je ploha zasadena malim crvenim planinskim karamfiljem (*Dianthus myrtinervius*), oko nje je rub od modre planinske potočnice (*Myosotis alpestris*), a izvana se bijele buseni *cerastium*.

Na samom vrhu, na visini od 2521 m, gdje su borbe bile najkravijе, stoji crkvica. U neposrednoj blizini crkvice mogu se i danas naći kosti, komadići granata i taneta. Na crkvici je ploča s natpisom: »Mojim divjuncima, neustrašivim i vernim, koji grudima svojim otvorise vrata slobodi i ostaše ovde kao večni stražari na pragu otadžbine. Aleksandar.« U crkvici pod oltarom leže lubanje. Čije su bile, kome su pripadale? Ljudima, koji su dali svoj život služeći svojoj zemlji.

Skečivir (574 m).

Do na vrh Kajmakčalana izvedena je za vrijeme rata automobilска cesta, koja je služila za dovoz ljudstva i tehničkog materijala na samo bojište. Danas je cesta popravljena, pa je moguće u jednom danu autom poći iz Bitolja, posjetiti sam vrh i vratiti se natrag u Bitolj. Ali za sve one, koji se iz Jugoslavije pješke uspinju na ovu

visoku planinu, čijim hrptom ide granica Jugoslavije i Grčke, mora biti polazna točka selo Skočivir.

Skočivir je malo, malarično selo na podnožju Kajmakčalana. Kraj sela protječe Crna Reka, uz koju ima nekoliko mlinova, u selu je crkva, škola, žandarmerijska stanica i dućan u kome se može dobiti sve što je čovjeku najpotrebnije.

14. srpnja 1934., kad se je naša botanička ekspedicija pod vodstvom sveuč. prof. g. dra. I ve Horvata, koju smo osim vođe sačinjavali još g. dr. Bogdan Varićak i ja, spremala za uspon na Kajmakčalan, vladao je u Skočiviru jaki jugo. Vrući vjetar sušio je usne i nozdrve, oči su žmirkale od jakog sunca, organizam je tražio samo vode. Plavi kamen sa uprskanim kristalićima tinjca strahovito se užario. Voda je u oba izvora, koja se nalaze u blizini sela bila ugrijana i bljutava. Mediteranska vegetacija, koja uspijeva ovdje bila je sva spaljena od sunca. Mi smo našli čovjeka, koji će poći ujutro s nama i na magarcu ponijeti naše stvari do prvog logorišta u planini. Kako smo god bili umorni od puta (noćna vožnja željeznicom od Skoplja do Gracka, autobusom od Gracka do Bitolja i autom od Bitolja do Skočivira), spavali smo dosta slabo. Vrućina i strah od komaraca nijesu nam dali mirno spavati.

Uspon na Stalkov Grob (1876 m).

Prije zore bili smo već na nogama i tovarili naše stvari na magarca. Svanulo je, kad smo prešli preko Crne Reke i započeli sa usponom. Crna Reka dobiva sa Kajmakčalana mnogo pritoka. Silikatni masivi obiluju mnoštvom izvora i vode. Pravac našega puta bio je jugoistok. Trebalo je svladati relativni uspon od 1302 m, da se popnemo iz Skočivira na Stalkov Grob, prvi vrh, koji smo htjeli osvojiti u planinskom masivu Kajmakčalana. Isprrva smo se držali ceste idući istočnim pravcem do drugoga potočića, koji utječe u Crnu Reku. Tu smo okrenuli uzbrdo, ostavivši cestu i počeli uspon planinskim puteljkom, koji se vijugajući uspinje najprije uz potočić, a tad ga ostavlja, produžujući jugoistočnim pravcem. Nastojali smo da se požurimo sa usponom, kako bismo još prije izlaska sunca izašli iz šume maloga dlakavoga hrasta medunca (*Quercus pubescens*) i popeli se barem do zone bukove šume, da se tako zaštiti koliko toliko od vrućine. Šuma hrasta medunca pripada samo donjoj zoni i ne prelazi visinu od 1000 m. Na nju se nastavlja bukova šuma, koja počinje tek iznad tisuću metara nadmorske visine, ona pruža više hлада, u toj visini popušta već i sparina. No sunce nas je ipak iznenadilo. Kako smo se kretali jugoistočnim pravcem, ono nam je pošlo baš ususret i zabljestačilo nas je svojim sjajem. Gnajsne stijene sjajile su kao da su od srebra, tinjci su reflektirali

kao dragulji. Vrućina je postajala sve nesnosnija. Iza hodanja od 3 sata stigli smo do Vlaških Koliba. U ovom kraju zovu svako ljetno naselje cincarskih čobana »vlaškim kolibama«. Tako postoje Vlaške Kolibe između Jelaka i Nidže. Te su kolibe pletene od slame, njihovi stanovnici, Cincari, nose vrlo šarene i iskićene narodne nošnje. Čuvaju ovce i žive napola kao nomadi. Glavno im je vrelo prihoda proizvodnja kaškavalja. Iza kratkog odmora kod Vlaških Koliba, gdje smo se napili vode iz potoka, nastavili smo uspon. Ovdje smo ušli u područje bukove šume i smjesta smo osjetili blagost šumske hladovine. Iza kojih 200 m uspona prešli smo zonu bukove šume i došli u crnogoričnu. Tu čovjek ima već pravi dojam pla-

Foto: Dr. B. Varićak

Zavjetna crkvica na vrhu Kajmakčalana.

nine. Strahovita vrućina, koja vlada u ovim južnim krajevima, sa-svim je ublažena. Nebo je plavo i bistro, lagani vjetar ugodno ras-hlađuje. Kako silikatne planine obiluju mnoštvom vode, susrećemo ovdje dosta često izvore. Upravo je ugodno u ovo doba najveće žege nakvasiti usta hladnom vodom planinskog izvora. Mi smo se uspeli na kotu 1696 m., zapadno od Stalkova Groba. Tu smo se našli na planinskim livadama, koje su bile u punom cvijetu. Naročito je ukrašavala mala iglica (*Geranium subcaulescens*) svojim grimiznim cvije-tovima zelene plohe planinskih livada. Vidici su bili prekrasni. Ispod nas, na istoku stere se Bitoljsko Polje, a iznad njega ponosno uzdiže svoju glavu Perister, na kome se bijeli snijeg.

Čitavim lancem Kajmakčalana, samom vododjelnicom ide jugo-slavensko-grčka granica. Paralelno s granicom idu longitudinalni putevi i sa grčke i sa jugoslavenske strane, koji služe graničarima

za patroliranje. Kakovu blagodat za planinara predstavljaju ovakvi putevi! Moguće je pravo šetanje planinskim hrptom, nije potrebno niti silaziti, a niti se naročito uspinjati. Ovakovim smo se putem uspeli do Stalkova Groba.

Stalkov Grob ima prekrasan položaj za orientaciju preko planinskog sistema Kajmakčalana. Prema istoku su se poredali svi viši vrhovi. Najprije стоји као импозантна piramida **Stalkov Zub** (2227 m), lijevo od njega nešto dalje Kajmakčalan (2521 m), a u pozadini dominira Nidže (2362 m). Pod samim Kajmakčalanom bijele se krpe snijega. Na vrhovima se ističu granične stražarnice, koje su naročito na našoj granici dosta gusto smještene. U tim graničnim stražarnicama može planinar da se sklone. Graničari su nam svuda pružili vrlo susretljivo sve, što su mogli, ali je potrebno, da se planinar prije pobrine da dobije od vlasti dopuštenje, da se slobodno kreće na granici. Na planinskom hrptu oko Stalkova Groba ima gnajsnih stijena, među kojima se mnoge ističu vrlo bizarnim oblicima.

Mi smo po svome planu htjeli noćiti na Stalkovu Grobu, ali smo od toga odustali i krenuli longitudinalnim graničnim putem nekoliko kilometara istočnije, do **Sive Stene**. Tu smo našli šator, koji su podigli gg. geometri od Direkcije šuma u Skoplju, jer su se ovdje zadržavali radi mjerjenja šumskih površina. Tu smo pod šatorom prenoćili dvije noći.

Stalkov Zub (2227 m).

Kada sa zapadne strane dolazimo ka Stalkovom Zubu, stoji taj vrh pred nama kao imпозантна piramida. S južne, grčke strane je još impozantriji: tu su okomite gnajsne stijene. Sa sjeverne strane je pristup nešto lakši, nego sa zapadne, jer se treba samo odaljiti od već spominjanoga puta, koji ide paralelno sa granicom i uspeti se plohom, koja je, samo neznatno nagnuta, pokrivena livadnom vegetacijom. Najlakši je uspon sa istočne strane. Putem se dođe do blizine samoga sedla između **Stalkova Zub-a** i susjedne kote, na kojoj se nalazi grčka graničarska stražarnica. Na sedlu se nalaze fortifikacijski uređaji, koji govore o ogorčenim borbama koje su se ovdje vodile. Bugari su još neko vrijeme poslije gubitka samog Kajmakčalana držali u svojim rukama ovaj vrh sve dok nisu bili prisiljeni, da ga napuste. Na samom vrhu mirno i ponosno stoje gnajsne stijene. Po njima cvate bijela Saxifraga i Semperivium. Te stijene stoje tako mirno u svom veličanstvu, kao da ignoriraju sve tragove rata, koje su ljudi ovdje u blizini ostavili.

Vrlo jaki vjetar na vrhu dao je naslućivati, da će biti skoro kiše. Oblaci su se valjali odasvuda. S ovoga vrha je naročito lijep vidik prema jugu, na grčke planine. Prema zapadu mogli smo pro-

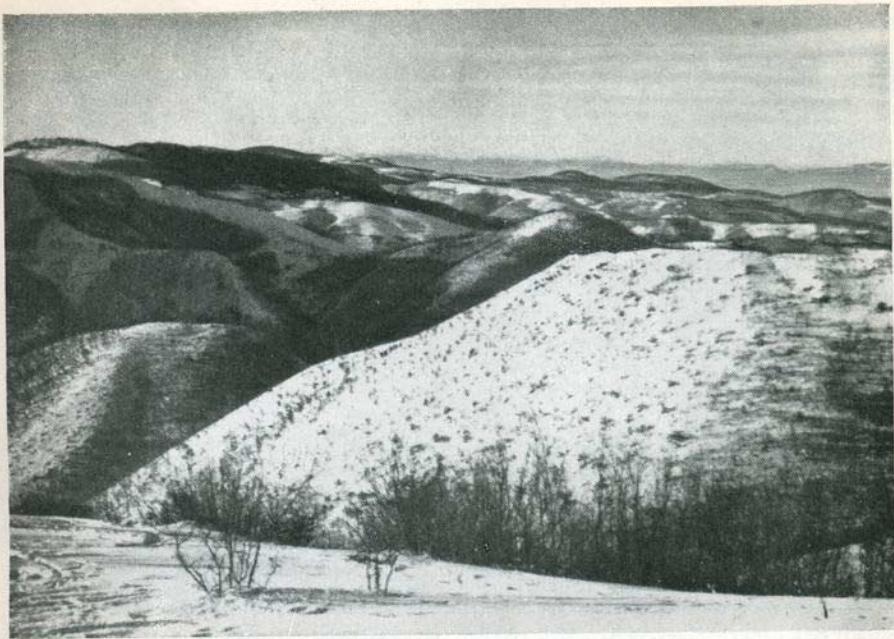

Foto: Bronić

ZIMSKI MOTIV IZ SAMOBORSKOG GORJA

Foto: Bronić

ZIMSKI MOTIV SA SLJEMENA

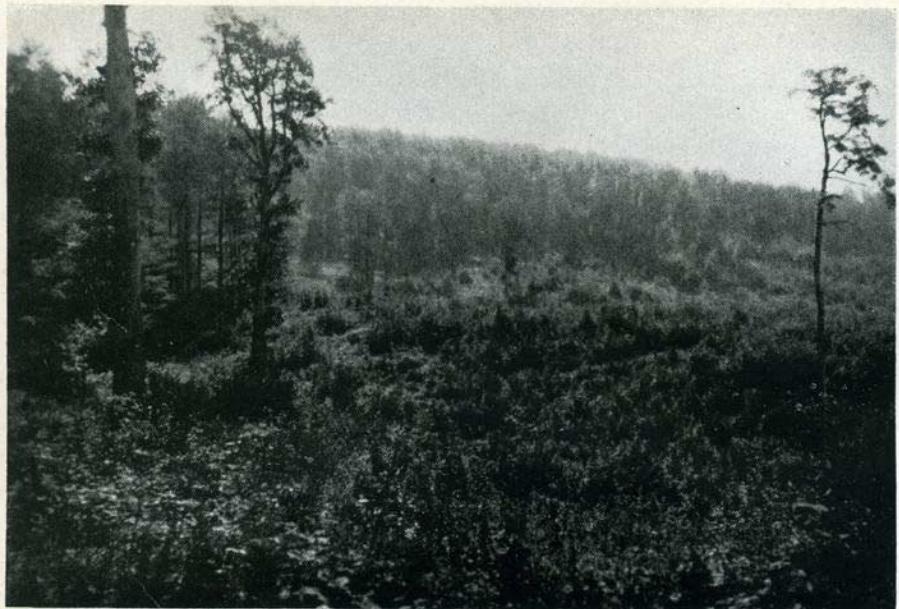

Foto: Ing. Stivičević

PETROVA GORA: POGLED SA DRAŠKOVIĆA STOLA NA PETROVAC

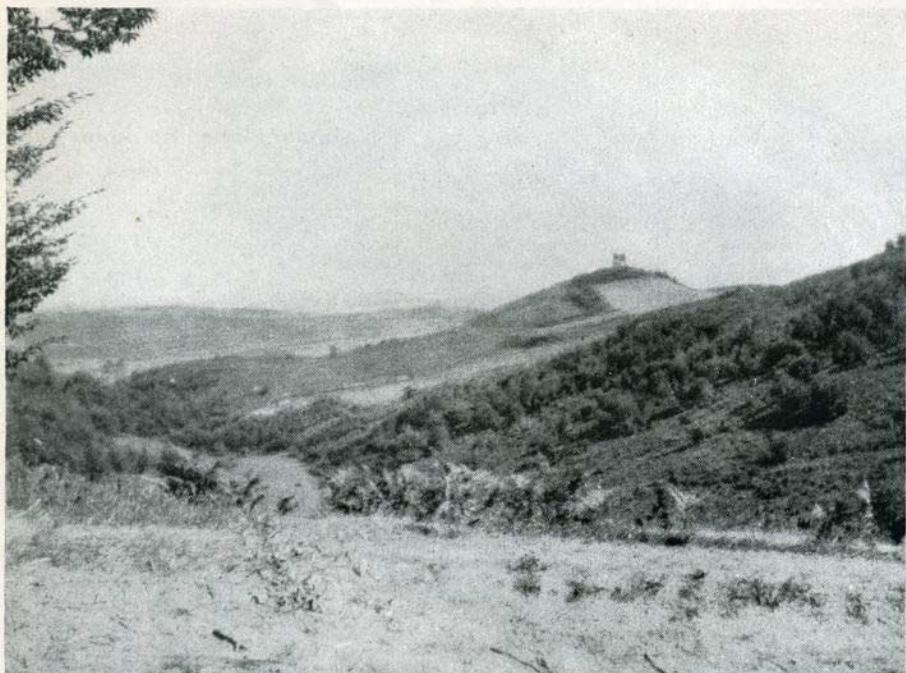

Foto: Ing. Stivičević

PETROVA GORA: GRAD KRSTINJA I OKOLINA

matrati cijeli naš put od Bitolja do Skočivira, pa nadalje pregleđ nad cijelom bilom planinskim, od kote 1696 m, do Stalkova Groba. Svi planinski vrhovi iznad 1600—1700 m stoje iznad granice šume i pokriveni su livadama, na kojima cvatu već spominjana grimizna iglica, razne borovnice (*Vaccinium*), jedna vrst vrieska (*Bruckenthalia spiculifolia*) i plavi zvončići (*Campanula*). Granica šume nije ovdje prirodna, jer su je čobani, kojima je stalo do toga da budu što veće površine livada, sječom i paljenjem potisnuli na niže. To se lijepo vidi, na strmom zapadnom obronku Stalkova Zuba, gdje se zadržalo nekoliko drveta, kao ostatak prirodne šume. Da se vegetacija na ovoj planini razvijala bez utjecaja čovjeka, šuma bi dosizala svagdje do visine od 2000 m, pa bi samo najviši vrhovi bili pokriveni prirodnom vegetacijom planinskih livada.

Dok toliki ostaci ratnog materijala pričaju o strahotama, koje su ovuda prohujale, dotle nešto niže dolje mirno pasu ovce i na grčkoj i na jugoslavenskoj strani. Paša je vrlo sočna i izdašna. Vode ima svagdje dosta. Dva Dobrovoljačka Izvora ispod Stalkova Zuba ne presušuju. U planini je takav mir, takova harmonija boja i oblika sa šumom potoka, koji tu izvire i vjetra koji previja vlati trave, da nam se čini upravo nevjerojatnim, da su se ovdje vodile bitke.

Kajmakčalan (2521 m)

Mi smo se na Kajmakčalan uspeli sa zapadne strane, od Sive Stene, putem koji vodi uz granicu, paralelno sa planinskim bilom. Kako smo već unaprijed očekivali po padu barometra i po jakom vjetru i oblacima, spremala se kiša. Vrh Kajmakčalana, na kome se iz daljine vidi zavjetna crkvica, bio je u gustoj magli. Pod samim vrhom bijele se dvije ogromne plohe snijega. Sa sjeverne su strane ogromne gnajsne stijene, dok se prema jugu stere lagano nagnuti obronak. Istočni se obronak također strmo ruši u Grčku. Kraj crkvice nalazi se kućica crkvenog doma i granična stražarnica. Zima je bila tako jaka, da nam je postalo sasvim ugodno, kada su graničari malo jače ložili. Magla je bila tako gusta, da smo morali pomoći kompasa ili dozivanja da tražimo put natrag, ako smo se za nekoliko koraka udaljili od zgrada na vrhu.

Do vrha Kajmakčalana vodi automobilska cesta, koja je bila izgrađena za vrijeme rata. Tom cestom dolazi ovamo svake godine na obljetnicu probaja solunskog fronta veliko mnoštvo. Dr. Krajač spominje u svom članku¹, kako nije mogao svojim autom dalje od Jelača. Sada je cesta popravljena i automobili mogu kroz tri ljetna mjeseca, kad nema sniježnih zapuha, da dolaze sve do vrha.

¹ Dr. L. Krajač: Kajmakčalan (2521 m). H. Pl. G. XXIII. 1927 g., br. 6.

Sam vrh Kajmakčalana tako je bio prerovan za vrijeme rata, da botaničar može ovdje danas još da prati, kako vegetacija svojom neobičnom snagom ponovno osvaja teren, s kojeg su je ljudi potisnuli. Tu ona ponovno obrašćuje rovove i lijevkove od granata.

Cijelu je noć kroz maglu padala kiša. Sutradan je magla bila jednakog gusta kao i jučer. Pošli smo cestom istočno preko Manastirišta, da stignemo do kraja prozvanoga Doktor Rajs. Taj kraj, gdje se nalazi granična stražarnica, nosi ime u počast švicarskog novinara dra. Rajs-a, koji je svoje srce poklonio Kajmakčalanu. Tu nas je ljubezno primio vodnik granične trupe, kapetan I. kl. g. Milošević. On se za vrijeme rata borio u ovim krajevima i poznata mu je historija svake bitke, koja se ovdje vodila.

Počeo je vjetar, magle su igrale divlje kolo. Sad bi ih vjetar odagnao, sinulo bi sunce, a druge su magle došle i sakrile sunce. Imali smo prekrasne alpske scenerije, kakove može stvarati samo visoka planina, oblaci i sunce, zrake i sjene.

Nidže (2362 m) i Floka

U pratinji g. kap. Miloševića pošli smo od granične stražarnice Doktora Rajs-a na Nidže. Na starijim se kartama navodi ime Nidže za cijeli planinski lanac Kajmakčalana. Na novoj generalstabnoj karti pored imena Nidže za kotu 2362 m sjeveroistočno od Kajmakčalana stoji u zagradi ime Floka. Graničari upotrebljavaju ime Nidže za samu kotu 2362 m i za njezine zapadne obronke. Istočne obronke ovoga vrha sve do Beloga Grotla zovu Flokom.

Mi smo pošli putem s grčke strane, koji je prikladniji i pristupačniji. Nevrijeme, koje je trajalo prošla tri dana sasvim je prošlo. Sunce je opet veselo sjalo. Nebo je bilo puno oblaka, na sve strane mnoštvo fotografskih motiva, koji su morali ostati neiskorišćeni, jer na granici nije dopušteno fotografirati. U Grčkoj se plavi Ostravsko Jezero, kao veliki morski zaljev.

Vrh Nidže građen je od istog silikatnog kamenja kao i cijeli planinski lanac, koji smo do sada upoznali. Ali čim smo se počeli spušтati prema istoku na Floku, pod našim nogama je bio drugi kamen. Kao da smo u Velebitu ili na Risnjaku. Svuda vapnenac! I oko laika opaža, da nema ovdje ni traga onoj vegetaciji, koja je na silikatnom tlu. Mjesto grimiznih iglica, žuta ružica (*Helianthemum*), posebne vrste zvončića i krasni njihov srodnik *Edraeanthus*. Malo niže bor munika — *Pinus leucodermis*, kao na Orjenu. Najinteresantnije carstvo raznolikosti, kakovo može biti na jednom komadiću od nekoliko kvadratnih kilometara vapnenca u planinskom masivu, koji je građen od silikata. Vapnenci stvaraju i ovdje svoje tipične planinske oblike,

kao u Hrvatskom Kršu. Belo Grotlo, duboka provalija, koja se strmo ruši nekoliko stotina metara u Grčku. Čovjek bi pomislio, da je u Paklenici, gledajući ove lomne pećine, ali na njima raste *Ramondia*, koja ga svojim plavim cvijetovima uvjerava, da se nalazi na južnom Balkanu.

Kako god je svanuo krasan dan, ipak su se oblaci počeli skupljati i mi smo se požurili sa Belog Grotla natrag na Nidže, gdje smo ostavili svoje suvišne stvari. Upravo smo se sklonili, kad su oblaci potpuno prekrili nebo i spustio se jak pljusak. Čekali smo dok pljusak popusti, pa da možemo saći na Jelak u turističku kuću. Prošli smo gorski lanac Kajmakčalana od kote 1696 do Beloga Grotla u duljini od 20 km, uspevši se na sve vrhove, osim onoga između Stalkova Zuba i Kajmakčalana, na kome se nalazi grčka granična stražarnica. Kiša je do skora prestala, oblaci i magle su se razilazile, sunce je obasjalo mokru travu. Mi smo se oprostili sa graničarima i pošli na Jelak.

Jelak (1470 m)

Na Jelaku se nalazi turistička kuća, koju je tamo usred borove šume podigla Vardarska Banovina. Mi smo se žurili s vrha Nidže puteljkom, koji ide sjeverozapadnim hrptom prema Vlaškim Kolibama, da stignemo još prije noći. Imali smo silaženja 892 m. Nad vrhom Kajmakčalana igrale su magle obasjane suncem na zalazu. Po prečnim puteljkom brzo smo došli na cestu, koja se spušta sjevernim pravcem prema Jelaku. Tu smo već bili u području borove šume. Brzo smo prošli kraj velikog ljetnog naselja — Vlaških Koliba — gdje je nekada, dok nije bilo graničnih straža, bila i žandarmerijska kasarna. Presjekavši kroz šumu jedan zavoj ceste došli smo začas do turističke kuće, baš kad se počelo smračivati.

Sa strane okrenute prema cesti kuća je visoko prizemlje, a sa protivne strane ona je građena kao jednokatnica. Donje prostorije još nijesu uređene. U gornjim prostorijama je prostrani hal, koji služi kao blagovaonica, jedna zajednička soba sa desetak lijepo uređenih kreveta, dvije sobe sa po 2 kreveta i kuhinja. U kući je vrlo prijatno, kao u svakoj planinarskoj kući. Po knjizi, u koju se upisuju posjetioc, vidi se da je dovoljno posjećivana. Mnogi dolaze ovamo, da proborave nekoliko dana i da se zaklone u šumskoj hladovini od ljetne žege.

U kući smo prenoćili, a drugi smo dan pošli u Skočivir. Činilo nam se, da će put cestom trajati predugo i zato smo odlučili, da presećemo jedan zavoj ceste. Ali nijesmo bili baš u izboru prečca naj-sretnije ruke. Naišli smo na neki put koji ide desnom obalom potoka Konjarska Reka. Put je vodio cijelo vrijeme kroz šumu hrasta medunca u najsilnijoj mediteranskoj žezi. Put je pravio jake zavoje

obilazeći različite uvale. Žega nam se činila još nesnosnijom iza planinske studeni, koju smo imali prošlih dana i poslije ugodne hladovine crnogorične šume na Jelaku. Počela nas je moriti žđa i umor. Konačno smo izbili na cestu. Nikomu više ne bih preporučio da ide ovim prećcem uz desnu obalu Konjarske Reke. Bolje je ići cestom, gdje se mogu svi veći zavoji prijeći putem, koji je označen na karti.

Iza kratkog odmora u Skočiviru, koji smo upotrijebili na pranje i brijanje, koje nam je bilo potrebito iza šestdnevnog boravka u planini, natovarili smo svoje stvari na auto. Još prije mraka bili smo u Bitolju.

DR. VJEKOSLAV KUŠAN:

SARAJEVO

PLANINARSTVO SA ZDRAVSTVENOG GLEDIŠTA

Planinarstvo se danas još općenito smatra običnim sportom. Razmatramo li ga sa zdravstvenog stanovišta, moramo odmah da kažemo, da je to shvatanje pogrešno. Sport je tjelovježba koju pojedinač, manjeviše, njeguje iz čista uživanja. Planinarstvo pa zauzima među raznim sportovima naročito mjesto i značenje koje mu daje pravo da se, sa zdravstvenog gledišta, nazove najboljim sportom: Ono je u prvom redu aktivna tjelovježba, jer stavlja na naše tijelo velike zahtjeve, ali je zato i kadro, — ako se smisljeno provodi i u razboritim granicama njeguje, — da pomogne našem tijelu do potpunog, skoro savršenog razvoja — kao prvog uslova zdravlja uopće. Planinarstvo se u svojoj suštini najbliže primaklo prirodnim, osnovnim zahtjevima ljudskog organizma — onom, zapravo životinjskom, instinktu (nagonu) koji upravlja cijelim tjelesnim radom za održanje života kod pojedinaca i rase kao cjeline.

Koji je to nagon i u čemu je njegovo značenje?

Taj nagon je potreba koju osjeća svaki živi stvor — potreba da se kreće, da upotrebljuje svoje mišiće — da bude aktivan!

Konj koji je duže vremena bio u staji vezan i zatvoren, skače, hrže i baca se, kada ga pustimo na slobodu. Mi, istina, kažemo — životinja je odmorna i raduje se slobodi. No ta živahnost i hrzanje nije samo izraz veselja oslobođene životinje, nego mnogo više od toga: — to je izraz nagona one potrebe kretanja koju životinja osjeća!

Ista ta potreba sili i zvjeri u menažerijama da se neprestano kreću u tjesnom kavezu, upravo kao i školsku dječicu da, poslije nastave, uz urnebesnu buku izleti na igralište, da se naganja, tuče i igra vojske i rata!

Značenje, međutim, toga instinkta je, po prilici, u ovom:

Mirovanjem nakupe se u tijelu izvjesne tvari, koje bi se radom inače utrošile ili, kako se pravilnije kaže — koje bi trebale u tijelu da sagore. Nagomilavanje tih suvišnih tvari u organizmu, kao nekom živom stroju — koči i ometa njegov pravilan rad. Čim se to dogodi, stroj počne zapinjati — no u isto vrijeme osjeti se instinkтивno i potreba za rad mišićima za nesvijesnim ciljem — radom mišića, t. j. kretanjem ukloniti sve zapreke: — kretanjem suvišne tvari sagore i stroj je popravljen — on opet pravilno funkcioniše!

Da se unište ove tvari, drugim riječima, za sagorijevanje potreban je kisik, koji disanjem primamo iz zraka. Čim tijelo dobija više kisika, sagorijevanje je jače, brže i savršenije, a tim i naš organizam (živi stroj) pravilnije i sigurnije radi i funkcioniše. I upravo taj pravilan rad prvi je uslov za održavanje zdravlja.

Količina kisika koju organizam dobija pri svakom udisaju zavisi o veličini naših pluća, odnosno našeg grudnog koša, t. j. čim neko može pri udisaju više zraka da primi u svoja pluća, tim će organizam dobiti i više kisika. To je jasno.

A sada — i u ovom našem prvom razmatranju — da vidimo koje tjelesne vježbe šire naša pluća toliko da tijelo dobije ne samo potrebnu količinu kisika, nego i neki višak, koji će u organizmu ostati kao rezerva. Kisik je u ovom slučaju materijal koji daje pogonsku snagu, a rezerva kisika ulje koje stroju osigurava rad bez zapreka. Pitanje može i praktičnije da se postavi pa da glasi: Koje vježbe najpovoljnije utiču na razvoj naših pluća, odnosno na razvoj našeg grudnog koša?

Uvjeren sam, da je svako odmah pomislio na vježbe rukama, jer to se općenito tvrdi, a onda — ako hoćete — to bi, donekle, bilo i najbliže pameti. Pa ipak nije tako!

Prije svega da utvrđimo jednu činjenicu: Poznato je i danas već sigurno utvrđeno, da brđani, t. j. ljudi koji žive u gorskim krajevima i na visinskim platoima imaju naročito razvijen grudni koš. Ta pojava kod brđana ima dvije razloge, koji — uostalom — djeluju u istom smislu. Prvo — hodanje po jakim strminama i drugo — stanovanje u predjelima razrijedjenog zraka.

Vječno hodanje po strmim gorskim stranama pretstavlja, bez sumnje, velik fizički napor i zahtijeva vrlo aktivan rad mišića, a s tim u vezi i potrebu življeg disanja. Disanje pak u razrijedenom zraku sili čovjeka, samo po sebi, da diše što dublje, kako bi namakao potrebnu količinu kisika, koga je u rjeđem zraku, prirodno, manje.

To je potpuno razumljivo. Ali nam mora isto tako da bude jasno, da samorad jakih i velikih mišića može da izazove pravu potrebu za što življim i dubljim disanjem.

Iskustvo kaže: Mišići naših nogu — prije nego se zamore — mogu da obave tri puta veći posao, nego mišići naših ruku. Prema tome krivo bi bilo iščekivati da će se grudni koš jače širiti ručnim vježbama! Naprotiv, vježbe na preči, paralelama, konju itd. koriste disanju daleko manje nego običan hod! Te vježbe mogu jedino da jačaju ramena i ručne mišiće kao i kosti tih tjelesnih dijelova, ali proširuju pluća i grudni koš u neznačnoj mjeri ili nikako.

Osobe koje mnogo rade rukama imaju tjelesnu građu, koja na prvi pogled udara u oči: široka ramena sa jakom ramenom i vratnom muskulaturom. Ramena su u tim slučajevima pretjerano razvijena na račun ostalog tijela, specijalno na račun grudnog koša.

Iz svega ovoga jasno proizlazi da hodanje uopće — a planinarenje napose — vrlo povoljno utiče na razvoj pluća i grudnog koša uopće — i sigurno više i bolje, nego i jedna tjelovježba rukama.

Ali to nije sve! U daljim razmatranjima upoznaćemo se i sa ostatim dobrim stranama planinarstva kao izvrsnog pomagača zdravlja.

Dr. OTO OPPITZ: ZAGREB.

HIMALAJA

Prigodom tragičnog svršetka njemačke ekspedicije.

»Wochen hindurch, Tage und Nächte in dieser unbändigen Natur mit ihren grossen Linien hoch über aller irdischen Kleinlichkeit und Mühsal, das wäre ein Leben nach unserem Herzen gewesen.«

(F. Nansen: Durch den Kaukasus zur Volga).

U Tibetu se priča da bog Siva svakog prvog proljetnog dana silazi u obliku bijelog labuda s vrhunca svetog brda Kailas i plovi po svetom jezeru Manasaruaru. Toga dana svi Tibetanci mole jednu molitvu, koju znadu: »Om mani padme hum«. (Dragocjenost u lotosovu cvijetu). Tibetanski lame šire u narodu legendu da vrhunci Himalaje to više rastu u visinu što se čovjek na njih više popne.

Čini se zaista, da su vrhunci Himalaje nedostizivi i neosvojivi. Čovjeka i nehotice koji put zaokuplja misao, ne postaju li vrhunci Himalaje sve viši. Ne stanuje li negdje visoko gore okružen oblacima i maglom mrki bog Siva i ne obara li svakoga, koji hoće da svojom nogom okalja svježu i čistu bjelinu njegova sniježnog prijestolja. Svaki vrhunac kao da je izrasao svojim podankom iz najdubljeg dijela unutrašnjosti zemljine pa prkositi i vremenu i čovjeku.

Himalaja, golemi gorski bedem, koji se proteže u duljinu 2500 km, od Hinduša i Pamirskoga visočja na zapadu do prodora rijeke Tsangpo (Brahmaputra) na istoku. Po mlađim tercijarnim slojevima koji su u Himalaji nabrani, zaključuje se, da je Himalaja još kasnije nabirana od Alpa, a čini se da procesi nabiranja na njezinom južnom rubu još nisu prestali. Ona se u glavnom sastoji od dva niza lanaca, koji se protežu od zapada prema istoku međusobno paralelno, a građeni su pretežno od granita, gnajsa i škriljavog kamenja. Sjeverni niz lanaca tvori visoku Himalaju a južni niz nisku ili izvanju Himalaju, gdje vrhunci rijetko prelaze 4500 m apsolutne visine. Dok su sjeverni lanci, koji čine razvode između poriječja Gangesa, Brahmaputre i Inda više manje zatvoreni i skoro neprohodni, južni su mnogim prodorima rijeka rastavljeni i otvoreni prema jugu. Izvorne rijeke Gangesa kao i mnogi pritoci njegovi i Brahmaputre izviru na južnim pristrancima sjevernih gorskih lanaca pa zatim prodiru kroz južne lance. Ti su prodori nastali tijekom vremena djelovanjem ledeničke vode, koja je svojim nanosima najprije ispunila unutarnje doline između sjevernih i južnih lanaca pa onda tek počela dupsti svoje korito kroz bila južnih lanaca Himalaje.

M. Kurz¹ je uglavnom podijelio Himalaju na ove glavne dijelove:

Istočna Himalaja, koja se proteže između rijeke Brahmaputre na istoku i Butana na zapadu. Ovaj se dio Himalaje veoma razlikuje od njezinog zapadnog dijela. Kroz zapadni dio protječe rijeka Ind mirnim tijekom kroz svoju dolinu, koja prometu ne zadaje nikakovih teškoća, dok se na istoku ruši Brahmaputra u svojoj guduri, kojoj su strane više stotina metara visoke. Ipak je među njima neka karakteristična simetrija. Na istoku optječe rijeka Brahmaputra 7755 m visoko brdo Namcha Barwa, a na zapadu rijeka Ind optječe mnogo više brdo Nanga Parbat, visoko 8115 m. Zapadno od ove skupine nalazi se

Butan himalaia, oko 250 km duga i poprečno 7000 m visoka, tako da je najizrazitija klimatska barijera u Aziji. Od tropskih bujnih prašuma u nižim aps. visinama mijenja se vegetacija i prelazi sve klimatske zone do vječnoga snijega koji se nalazi na vrhuncima. Pristranci dolina između pojedinih lanaca strmo se ruše. U svakoj od ovih dolina ima urođeničkih sela i samostana, koji su s Bengalskom nizinom spojeni vrlo teško prohodnim putevima, kroz riječne gudure i kanjone. Najviši je vrhunac u ovoj skupini Kulakangi, 7555 m. visok.

¹ M. Kurz: Die Erschließung des Himalaja. Die Alpen, Jahrg. IX, Heft 7, 9, 10, 11, 1933.

Dalje prema zapada proteže se

Sikimhimalaja jedan od najpoznatijih i najljepših predjela Himalaje. Rijeka Tista, koja ovdje protječe između visokih gorskih lanaca, tvori mjestimice prekrasne gudure i kanjone u kojima prevladava subtropska vegetacija sve do ledeničkih rijeka. Gore cvatu uz ledenike sve moguće vrste iz roda rododendrona i azalea. Nije ni čudo da je ovaj dio Himalaje najbolje istražen, jer je prilaz do njega veoma lagan, a krajine su neopisivo lijepo. Ovoj skupini pripada Kandžindžinga masiv. Upravo u središtu se ispinje glavni vrhunac, ujedno i drugi po visini na kugli zemaljskoj, Kandžindžinga, što znači »pet dragulja«, 8603 m visok. U njegovoj okolini bliješte na suncu četiri velika ledenika, od kojih je najveći Zemu.

Uspon na ovaj vrhunac je veoma težak i opasan, jer je Kandžindžinga najjače izložen monsunskim olujama. Najlakši bi uspon bio preko sjevernog pristranka, ali je opasan poradi čestih i velikih lavina. Himalajski naime snijeg i led nije iste konzistencije kao onaj u Alpama. Mnogo je zrnatiji i plastičniji, pa je zato i uspon po njemu mnogo teži nego u Alpama.

Godine 1929 i 1931 pokušala je jedna njemačka ekspedicija da se na nj popne, pa je uz najveće napore došla do visine 7700 m.

Četvrta je skupina

Nepalhimalaja; u njezinom zapadnom dijelu nalazi se Čomo Lungma ili Mount Everest masiv. Zahvaljujući engleskoj ekspediciji iz godina 1921, 1922 i 1924 ovaj je kraj dosta točno kartografiran. Svi se vrhunci iznad 8000 m nalaze uz tibetansku granicu i to: Makalu 8470 m, Lhotse 8500 m, Everest 8888 m i Cho Oyu 8155 m. Prva tri vrhunca tvore ogromne zidine po 20 km dugačke. Za razliku od Kandžindžinga masiva, na kojem su svi vrhunci nepristupačni, u ovom ih ima na koje se je relativno dosta lako uspeti.

Od osobitog je interesa u Kašmiru

Nanga - Parbat masiv.

Njegov je glavni vrhunac 8115 m visok. Prema jugu ruše se okomito oko 5000 m njegovi pristranci u dolinu. God. 1932 i 1934 pokušala je njemačka ekspedicija pod vodstvom Willi Merkla, da se na nj uspne. Sjevernije od rijeke Inda proteže se

Karakorumhimalaja.

Sudeći po imenu moralo bi to gorje biti crno, ali je ono u istinu potpuno bijelo, jer se po njem spuštaju najveći ledenici Himalaje kao Hispar, Biafo i Baltoro ledenik, koji je dugačak 75 km. Ma da je prilaz do ovoga gorja vrlo težak, ipak je do danas na njemu bilo mnogo različnih ekspedicija, koje su ga već prilično istražile.

Prema tome dakle osim Everest i Kandžindžinga masiva, sva je ostala Himalaja gotovo potpuno neistražena, i naučno i planinarski. Nije stoga ni čudo da su se do sada organizirale tolike ekspedicije, koje su imale za zadaću, da istraže pojedine predjele toga najvišeg gorja na zemlji. Gotovo sve evropske narodnosti sudjelovale su u tom teškom radu. Zadnja ekspedicija, koju možemo nazvati nje-mačkom, jer su u njoj sudjelovali isključivo sami Nijemci, svršila je katastrofalno, jer je izgubila tri ponajbolja planinara u vječnom snijegu Nanga-Parbat vrhunca u zapadnom dijelu Himalaje. Ekspedicija je u proljeće godine 1934 pošla na Himalaju pod najboljim auspicijama. Najbolji alpski planinari udružili su se da složnim silama osvoje bijele vrhunce Nanga-Parbat masiva. Ekspedicija je pošla iz Münchena 26. marta 1934 odvažno i veselo, pouzdavajući se u svoju planinarsku sreću. U toj prvoj grupi bili su Willy Merkl, Ulrich Wieland, Schneider i Aschenbrenner. U drugoj grupi koja je iz Münchena otputovala 12 aprila nalazili su se Willy Weizenbach, Finsterwalder, Raeschl, Drexel i drugi. Sve su to bili ljudi iskusni, koji su uzduž i poprijeko prošli Alpe.

Obje grupe sastale su se 30 aprila u Srinagaru, da odatle stignu preko Tragbal sedla i Burzil sedla, koje je 4200 m visoko u Astor. Taj ogroman put prevalili su svi članovi ekspedicije zajedno sa urođenicima, koji su im nosili prtljagu, vrlo lako, tako da je raspoloženje kod svih i dalje bilo veselo i odvažno.

12 maja pošla je ekspedicija dalje prema rijeci Indu, gdje su kod mjesta Taličhe prešli preko rijeke. Ekspedicija je dalje putovala niz rijeku Ind, ponovno je prešla rijeku i zašla u dolinu Rakiot, od kuda su prvi put ugledali ogroman Nanga-Parbat masiv i sve nje-gove snježne vrhunce.

Za kratko vrijeme, već 16 maja došli su do granice snijega preko Rakiot ledenika, gdje su na 3000 m napravili provizorni glavni logor. Nakon toga je ekspedicija otpustila 500 ljudi koji su nosili prtljagu. Do ovog mjesta put još nije bio tako težak. Svi su članovi stigli zdravi, a raspoloženje je svih članova bilo izvanredno.

Dne 18 maja rastadoše se naučenjaci, koji su pratili ekspediciju, od planinara. Raspoloženje je još uvijek bilo dobro i veselo, premda ni jedni ni drugi nisu znali što ih zapravo čeka. Grupa planinara pošla je odvažno dalje da osvoji vrhunac. Mora da je bio težak rastanak u snježnoj pustoši. Pred njima su se blještali vrhunci netaknuti, bijeli kao bijeli divovi, a iza njih zelene doline i zavale, vedre i tople. Počelo je uspinjanje teško, okrutno i mučno, ali su prije toga organizirali vezu između pojedinih logora.

27 maja popeli su se Bechtold, Wieland i Müllritter po Rakiot ledeniku do visine od 4600 m, gdje su uredili prvi stalan logor. Vri-

jeme je bilo vrlo lijepo, a snijeg čvrst. 30 maja došla je do prvog logora i druga grupa u kojoj su bili Aschenbrenner, Schneider, Welzenbach i Drexel. Odmah drugog dana pošli su dalje Bechtold, Müllritter, Bernard i kapetan Sangster i došli do IV logora. Pošto je vrijeme bilo vrlo povoljno pošli su odmah na put Merkl, Wieland i kapetan Frier sa 70 urođenika, koji su nosili prtljagu. Istoga dana uspostavljena je veza pomoću kratkih radio valova sa prvom grupom. Od 2 do 7 juna stigla je prva grupa planinara na 5800 m visine i tamo uredila IV logor. Putem se je desila opasna nezgoda. Drexel, koji je bio u prvoj grupi, nenadano je obolio te se je morao vratiti do drugoga logora, gdje su još uvijek bili Bechtold i Müllritter, koji su podržavali vezu s drugom grupom. Müllritter je morao u glavni logor po liječnika. Dok je Müllritter išao po liječnika Drexel-ovo se je stanje sve više pogoršavalo. Čim je Müllritter našao liječnika dra. Bernarda, vratili su se obojica u II. logor. Drexel je već bio u nesvijesti. Liječnik je konstatirao tešku upalu pluća, a ujedno je video, da je svaka pomoć izlišna. Istoga dana u 21 sat i 15 minuta prestalo je Drexel-u kucati srce. 9 juna javio je Bechtold Welzenbachu, Aschenbrenneru i Schneideru, koji su bili u prvoj grupi u četvrtom logoru, a u isto je vrijeme javio Merklu u glavni logor smrt Drexela. Sutradan je bilo mrtvo tijelo Drexela pokopano u blizini glavnog logora u 17 sati. Nad grobom svoga druga govorili su Merkl i konzul Kapp.

Rad je počeo iznova. Trebalo je opskrbiti logore provijantom a naročito IV. logor. 22 juna počeo je glavni napad na Nanga Parbat iz IV. logora. Planinari su se razdijelili opet u dvije partije. U prvoj su bili Merkl, Welzenbach, Schneider, Aschenbrenner, Bechtold, Müllritter i kapetan Frier sa 14 urođenika, a u drugoj partiji Wieland, Bernard, Kuhn, kapetan Sangster i 10 urođenika. 25 juna radio aparati prestadoše funkcionirati, a vezu između pojedinih logora otećavale su velike pukotine na ledeniku. Toga dana stignu Aschenbrenner i Welzenbach do visine od 6200 m i uredi V. logor. Merkl sa svojom grupom stigne istog dana do visine od 6600 m

3. jula stigne prva partija na visinu od 7000 m i uredi VI. logor. Urođenici, koji su bili veza između pojedinih logora, pomalo oslabiše nešto od klime i napora a nešto i od hrane. Snabdjevanje logora provijantom preuzeše na sebe Müllritter i Bernard. Trebalo je izdržati. Nanga-Parbat sve se je više približavao. 4. jula vrijeme se promijeni. Istoga dana stiže prva partija na visinu od 7500 m. To je bio VII. logor. Članovi ekspedicije više u opće nisu mogli upotrijebiti urođeničke pomagače, pa ih poradi toga Bechtold povede preko Rak i ot Peak-a prema IV logoru. Na putu ih zateče strašna sniježna mećava, tako da su izgubili potpuno put. Jedini je

Bechtold dopro do četvrtog logora. Istoga dana stigne prva grupa pod vodstvom Schneidera i Aschenbrennera na visinu od 7600 m. Nakon toga pokušaše Schneider i Aschenbrenner prodrijeti još više i nakon nekoliko sati stignu na visinu od 7900 m, četiri sata hoda daleko od glavnog vrhunca. 8 jula dosiže nevrijeme svoj vrhunac. Orkanske mećave zatrpase sve logore. Schneider i Aschenbrenner jedva stignu do četvrtog logora, jedan dan za njima stignu do VII logora i Merkl, Wieland i Welzenbach. Za vrijeme silaženja umru Wieland i dva urođenika. Grozna vijavica nanosi suhi svježi snijeg. O Merklu i Welzenbachu, koji su se počeli spuštati sa sedmog logora, nema nikakovih vijesti. VI. i V. logor orkan je sasvim uništio. Pet se urođenika smrزلو.

Tek 11. jula počelo se vedriti, a vjetar je pomalo prestajao. Svi zdravi urođenici podoše u pomoć prema V. logoru, ali ga ne nađoše. Aschenbrenner, Müllritter i Schneider tragali su pet sati po nekoliko metara dubokom snijegu tražeći V. logor, ali se bez uspjeha moradoše vratiti, jer je oluja ponovno počela. Sad se je već pozitivno znalo da je Welzenbach u VII. logoru umro.

13. jula donesoše dva urođenika Merkla do VI. logora i položiše ga u jednu spilju snijegom natkritu. Uz njega je ostao njegov vjerni pratilac Gay-Lay, dok se je drugi njegov pratilac Angtsering nadčovječnom snagom probio do IV logora. Pokušaji, da se iz IV logora poduzmu bilo kakve ekspedicije za spasavanje Merkla potpuno se izjaloviše, jer je oluja još uvijek bila žestoka a nanosi snijega ogromni. Drugi dan pokušalo se ponovno doći do Merkla ali bez uspjeha. Merkl je sa svojim vjernim Gay-Lay-om kod VI. logora umro.

17. jula ponestade u IV. logoru vatre. Vrijeme je postajalo sve gore i gore. Tragalo se je za tjelesima mrtvih drugova, ali ih je uslijed lošeg vremena bilo nemoguće pronaći i pokopati.

3. augusta već se uslijed žestoke zime i pomanjkanja vatre nije moglo izdržati u glavnom logoru. Ostaci ekspedicije uputiše se natrag ostavljajući za sobom zavijene u snijegu svoje mrtve drugove.

Tako je otprilike izgledao tok i slom njemačke ekspedicije na Nanga-Parbat prema službenim podacima.

Po vrhuncima Himalaje pada opet snijeg i svojim pahuljicama kao bijelim velom pokriva četiri junaka, četiri žrtve himalajskih brda. U bijelim kristalnim grobovima leže Willy Merkl, Willi Welzenbach, Ulrich Wielad i Drexel i čekaju da njihovi drugovi ponovno dođu i osvoje Nanga-Parbat. Energija njihove mladosti morala je

² Bühler H.: Die Deutsche Himalaja-Expedition 1934 in Stichworten. Österreichische Alpenzeitung, Folge 1149, 1934.

klonuti pod udarcima prirodnih sila, ali je snaga njihove misli i njihova duha napunila srca njihovih drugova, koji će i dalje prkositi velikim bijelim himalajskim divovima.

I tako dok vjetar nasipa snijeg na njihove grobove, dok se ruše lavine niz pristranke Nanga-Parbata, vrhunci Himalaje rastu u visinu i prkose vremenu i čovjeku.

M. KUSIJANOVIĆ.

DUBROVNIK

IZ DUBROVNIKA NA DURMITOR

Podružnica H. P. D. Orjen u Dubrovniku, obišavši skoro sva istaknutija brda svoje okolice, okrenula je pogledom velebnom Durmitoru, koji se sa sjevera otimlje bližemu vidu Orjena i Lovćena.

Osobitom susretljivošću vlasnika autobusa u Dubrovniku g. Pavla Ščepovića, krenulo je 15 planinara sa članovima obitelji g. Ščepovića na Durmitor dne 12. VIII. o. g. I netom kola krenuše u 4 h. i ako natmurena dana, druževnost se razbudi, raspoloženje ožive, jer smo mozaik dobe i spola. Ostavljamo Dubrovnik ne kao nekada karavana na konjima za Srebrnicu, Oovo, Bijelo brdo i druga mesta, već na četiri gumene noge jaka motora.

Kola odmiču. Dubrovnik se usitnio, iščeznuo — pojavljuje se zagonje. Zora rudi oblačno nebo, izbijaju bregovi, uvale, lugovi. Kod Tvrdoša prelazimo rijeku Trebišnjicu i udaramo na istok prama Trebinju, gdje nas mala stanka zaustavi za okrepnu.

Kola zazvrdaju trebinjskom ulicom na sjeverna vrata, te uz kojito Trebišnjice i Korjenića ulazimo u predio Klobukā. Lijepa se cesta vijugavo penje kroz rascvali vries. Dva su Klobuka: Gornji i Donji, što su sa svojim utvrđenjima Austriji bila straža na granici. Nestankom granice, odu i Klobuci u prošlost. Ostavljamo tri Ilijina Brda i dvije Snježnice, Malu i Veliku, te se nalazimo u zemlji krvavo branjenoj dževedarom i jataganom. Kola pobrzaše na visoravni, pogled leti na visove, dolove, humove a duša nam prati ovaj narod, koji se je tu hrvač i odhrvač, branio i odbranio. Krš je kao onaj Dalmacije i Hercegovine, ali mnogo blaži i vedriji, dok ne pređemo gorsku kosu te ugledamo Nikšićko Polje, ustaljeno među široko odmakle gorske vijence. Na prvi pogled polje se prikaže markirano nabreklinom kao reljefom, a ravnice oko njega ponikle stogovima sijena kao turski čadorovi po bojnom polju. Silazimo u polje. Ubavo mjesto Nikšić, u raskrsću vrlo lijepih puteva, ima poziciju i prostora za velegrad. Odmah na početku naselja na humku su ruševine staroga grada. Nama Dubrovčanima ukaže se Nikšić naročito simpatičan, čist, uredan, tih, kao biran za kolovođu

onih krajeva. Kuće su uz ceste, koje vode na trg, a po trgu lipe i dušovi, te su prodavači zaštićeni od sunca krošnjama stabala.

Iz Nikšića vodi vrlo lijep put u krajinu D r o b n j a k a . Prošle su godine naši planinari skijaši sizali do B u k o v i k a , da se skijaju na vrlo podesnom terenu ove visoravni, koja se izmjenjuje humcima i zaravancima. Kosci pokosiše sijeno, te nam humci izgledaju kao obrijane glave. Livade su divne, valovite, bijedo zelene i radi kratka strnja oštanjela.

Kroz bukovu šumu silazimo u serpentinama S a v n i k u , smještenu kod korita triju rijeka. Nekoliko lijepih kuća daje mjestu lijep izgled. I tu je stanka i snimanje. Od Šavnika put se diže na visoravan. To je novi Kraljev Put, skoro napravljen, dobar i zgodan, koji je otvorio vrata posjeti Drobnjacima, Uskocima i Jezerima. Opet nastupa visoravan sa livadama i humovima. Za neku malu ogradu kažu nam mjesto gdje je Novica smaknuo Smailagu Čengića, opjevanog od bana Ivana Mažuranića. Kad dodosmo do raskrsća, desno zađemo na V r a ž e J e z e r o . Nije mnogo veliko, ali mu je sredina tamna, znači, da je ipak duboko. Začudo nađemo u njemu galeba. Kad jezero razgledamo povratimo se na raskrsnicu i lijevim trakom udarimo na Ž a b l j a k .

Već opažamo s jugozapada masiv Durmitora, koji je bio sve jasniji, kad stupismo u Žabljak. Oštri krovovi kuća odavaše nam, da je ovdje dulje vremena mnogo snijega. Najveća je na ulazu Žabljaka kuća popova, koja otvara široku cestu, a svršetak je isto takova zgrada za školu. Kuće se poredale s jedne i s druge strane puta. Na briježu je mjesna crkva, drveni zvonik i grobište. U sredini Žabljaka, pred lijepom drvenom zgradom, za koju kažu da je pansion, zaustavismo kola. Toga dana bijasmo mi treći autobus. Žabljakom šetaju tankoviti, visoki, prosjedi ljudi i žene. Da li su to tipovi Jezeraca? Gledamo mi njih, oni nas. Mjerimo se pogledom. Ni po čemu nijesmo istoga roda, rekoše nam da su to Englezi, zato i nemamo ni u struku ni u licu ništa zajedničkoga s njima. Junaci Žabljaci ispred svojih domova promatraju nas Dubrovčane. Krv nije voda. Lijepo nas sretaju, pažnju nam pokazuju. Nađemo konak, a onda u razgledanje mjesta. Nedjelja je po podne. Nastaje promenada muškoga roda glavnom ulicom Žabljaka. S nama naraste broj posjetilaca, koje treba namiriti ne samo konakom već i hranom. Dobrotom našega primorca g. V i l o v i č a , činovnika Okružnog Ureda, bili smo sretne ruke. Za sve se on pobrinuo, svakoga je zadovoljio.

Sa neke vrste doksata u pansionu, stjecištu Engleza, bacimo pogled na okolinu Žabljaka i Durmitora. Panorama je divna, frapantna, bogata varijacijama, nadmašuje Švicarsku. Predvođeni g. Vilovićem odosmo kroz šumu tamo čak do Crnoga Jezera, alem kamena Durmi-

torskog pobrda. Gusta šuma jele, smrče i bora opkoljuje cijelo jezero, u kome se vile sa Savin Kukom i Medvjedom kupaju noću, a posjetioci sa Žabljaka danju. Po obali seljaci sa dugim patljkama ribaju na jezeru, koje je po prilici veliko 1 do 1 i pol km u prečniku.

U veče se svi nađosmo u Žabljaku zajedno na večeri. Hladno je. Svaka hrana prija. Nađemo vodiča i konja za sutradan.

Sviće 13. augusta, vedar kao rijetko u ovim stranama a za nas kao naručen. Rana je zora, a već iz raznih strana niču planinari, sanjeni da, ali vesele duše, što se je Hronos udobrovoljio. Naprtnjače stavljamo konju na leđa, a mi predvođeni vodičem, uhvatismo pravac Čirove Pećine, najvećeg vrha Durmitora. Pitamo vodiča, da li ima medvjeda, kada se krupan masiv nad Crnim Jezerom zove Medvjed. »Ima medvjeda i vukova«, veli vodič, »ali brdo ne zovema zbog toga Medvjedom, već zbog zdepnasta oblika. Eno mu trupa, eno kratka vrata, eno medove glave« dočarava vodič. A sada idemo na Katune. Vrlo je gusta šuma u putu. Splet žila na vrhu tla, ko priječanice opanka pomažu nam da ne skližemo niza i uza stranu. Kad se pojavi gdje jagoda rado se radi slasti po nju sagnemo. Penjemo se sve više i više, a horizont se dalje sve širi. Dobivamo pogled na malo i veliko jezero, na jezersku visoravan, na lomnu Crnugoru, a uz to pomisljamo, da bi starim Dubrovčanima ovuda sigurno drum prolazio, da se je kakva ruda ovdje pojavila.

Skoro dva sata idemo i eto nas kod katuna. Katuni su smješteni na planinskim rudinama, a čine nekoliko koliba u prostranoj širini okruženoj visovima. Psi vezani o lancu zalajaše, a Katunjani — same žene — izlaze iz skrovišta, da vide ko ih u to doba dana buni. Doduše oni su odavna na nogama, stada su rano u planini. Vare mlijeko, sabiru skorup, prave kajmak. Ovdje treba otpočinuti i preuzeti naprtnjače, jer konju nema dalje hoda.

U sredini kolibe vatrica veselo gori. Suhog drvlja u izobilju. U lađici se topi snijeg za vodu. Po kolibi su police sa kalicama (drvenim plitkim zdjelama), koje se bijele i lašte od mlječnog materijala. Do vrata su dva ležaja sa hrpom vunenih pokrivača. Ko osjeti prazan želudac, obijeli usne skorupom i mlijekom ili se založi onim, što je sobom ponio, te onda krst na se a put poda se. Mnogo je šale i maskare. Vodič pjeva pjesmu o Durmitoru:

Oj visoki Durmitore,
Što se visiš tamo gore,
U visini neba sveta,
Po tebe se oblak šeta,
U tebe je snijega vazda,
Su tijem si dobar gazda,

Kad s istoka sunce podje,
Prva svjetlost tebe dode
I ogrije stijene tvoje,
Što ne mogu da se broje.
Od ljepote tvoga senta (kraja),
Ide narod iz svijeta,
Ne iz same Crnogore
No iz drugih daljnjih strana,
Što putuju mjesec dana.
Snijeg mladi stiže stari,
Uzalud ga sunce žari.

(Spjevalo Gjuro Šibalija)

Radi strmih strana i zategnutih padina, sad se penjemo, sad silazimo, sad obilazimo. U dubini, u prodolju, cakli se lokva. Impozantni vrhovi i bogazi s jedne strane, a s druge Zagorjela ploča nacikla u pasove i obruče, koje narod zove: Velika Obručina, Veliki Pâs, Mala Obručina i Mali Pâs. Za vrhom je ravan među brdima, zgodna za katune, kad bi konj dотле dopiro, ali sada tamo ovce pasu. Čuje se zvono ovna zvonara, čuje se zov pastira. »To je moj burazer (drug, brat)« veli vodič. Zbog opreza da nam ovce ne bi kamen na glavu oborile, vodič obilazi opasnu stranu, te nas vodi na brije, odakle vidimo pod Oblom Glavom neku crnu mrlju. Tu je Ledena Peć. Već smo se dohvatali ove pećine. To je provalija u brdu, nadvišena ogromnom strmom pločom, pod kojom cijedi ledenu vodu sploštena grdna gromada snijega. Spuštamo se niza snijeg u pećinu. Neopisiv se prizor prikaže. Sve same ledene sige bizarnih forma i oltar u jednoj strani, a lokvice hladne vode zrcale se okolo ledenih kolona.

Iz pećine se trudno izvukosmo na zrak, na sunce. Malen broj srčanijih i čilijih udari na najveći i najopasniji vrh Durmitora, na Ćirovu Pećinu, visoku 2534 m, jer treba mnogo opreza i još više snage i neustrašivosti da se vineš na Ćirova leđa, stoga mladost i vitka linija može u jedan dan sa Žabljaka da taj put nastavi, jer je još 2 do 3 sata penjanja i veranja. Ali otud puca divan, neopisiv pogled. To je Olimp našeg krša, to je dominantna tačka durmitorskog masiva. Uska je prostorom a sa sviju strana zjaju udubine i ponori. Pivska Planina, Skrčko Jezero, oštiri vrhovi, obli kukovi, procjepi i bogazi ostaju ko na dlanu. Tamo dalje negdje šuma, negdje lokva i jerezce, a po stranama polegnuo snijeg. Na lokvi se u dubini napaja blago, a dječak čobanin u adamovu kostimu pliva s kraja na kraj. Ni ovce ga ne gledaju, jer su sklonile glavu pod stijenu radi sunčanoga žara. I divokoza ima u ovim predjelima. Pogled u živopisne krajeve

mora se prekinuti radi brzog povratka, jer vrijeme ne stoji nepomično kao Durmitor, a Žabljak je daleko. Povratak nije lakši od uspona i ako se u kraćem vremenu obavi. Divlja priroda, krš i golet, ploča neobrasla šumom, proteže se skoro do katuna i predjela na jezerima, a Žabljak tamo podalje na ravni dočekuje sa divljenjem osvajače Durmitora. Vrlo je zamorno obaviti taj put u jedan sami dan, stoga je zgodnije noćiti u katunima Kovačevića i Šobajića, te onda na Ćirovu Pećinu. Vodič Radovan Kovačević, iz sela Kovačka Dolina, pokazao se je vrlo inteligentnim. Uopće je cito narod bistar, hitar, pametan, ustrajan, krasan tip našega Dinarca.

U gostioni Leke Milića nađosmo toplu večeru. I premda zamorenii kogod i u superlativu, udarismo u pjevanje.

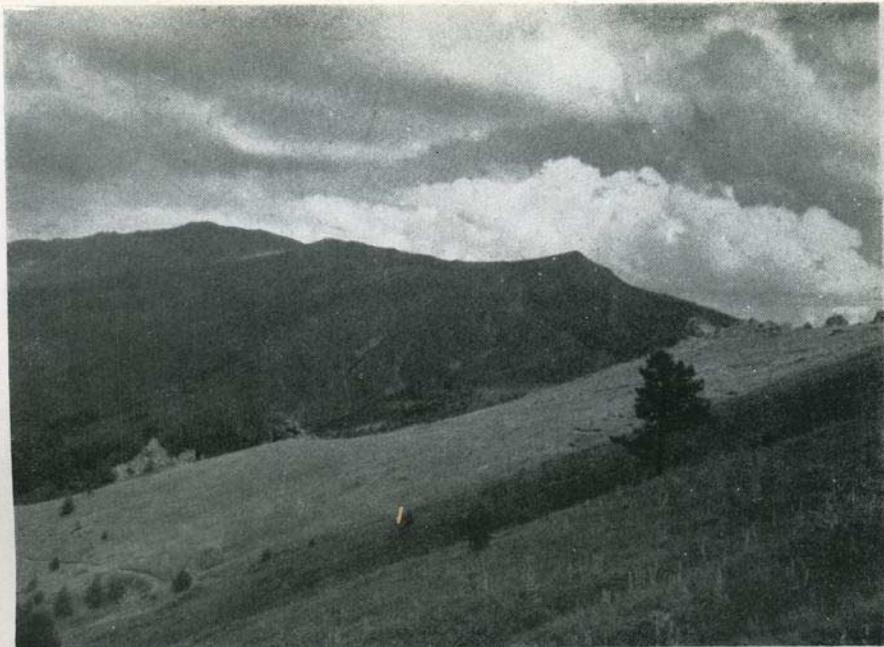
Napokon eto nam u posjetе dvojice gosparskih manira, g. Cerovića, profesora iz Nikšića i gazde Pavla Šepovića. Simpatični ljudi, prijateljski, ljupki, kao da smo iz komšiluka. Razgovaramo se o putu i iznosimo dojmove i opažanja, mi, koji u planinarstvu imamo ipak neke rutine. Na Orjenu poznamo svaki grm, svaki greben, svaki kamen, ali Durmitor nadilazi sva brda i po obliku i po bogatstvu formacija, veličini i opsegu. Durmitor je najosebujniji i najprivlačniji, najteži i najdivniji, najlepši i najgordiji. Treba ga samo učiniti pristupačnjim udaranjem staza, pravljenjem markacija, uredjenjem etapa, kako bi se lakše i zgodnije osvojilo njegove visove.

Durmitor traži napora i truda, ali i vremena, da se osladi uživanje krasne prirode, kojoj slične i prilične nema na daleko. Durmitor se ne može opisivati, jer je svako pero slabo, svaki izraz mršav, bliqed. Durmitor treba vidjeti, da ti se duša opoji u krasoti prirode, gdje se jezera i šume, golet i krš, likovi i oblici neprekidno izmjenjuju kao stolovi, zubi, kukovi, strmeni, ploče i jezive provalije.

Noć je hladna. Treba pokrivača koliko u Dubrovniku u januaru, ali je zato san sladak. Oči nam se sklapaju, duša nam po Durmitoru luta i bludi, ali umor nadjača, te ne čujemo ni večernjeg šturka.

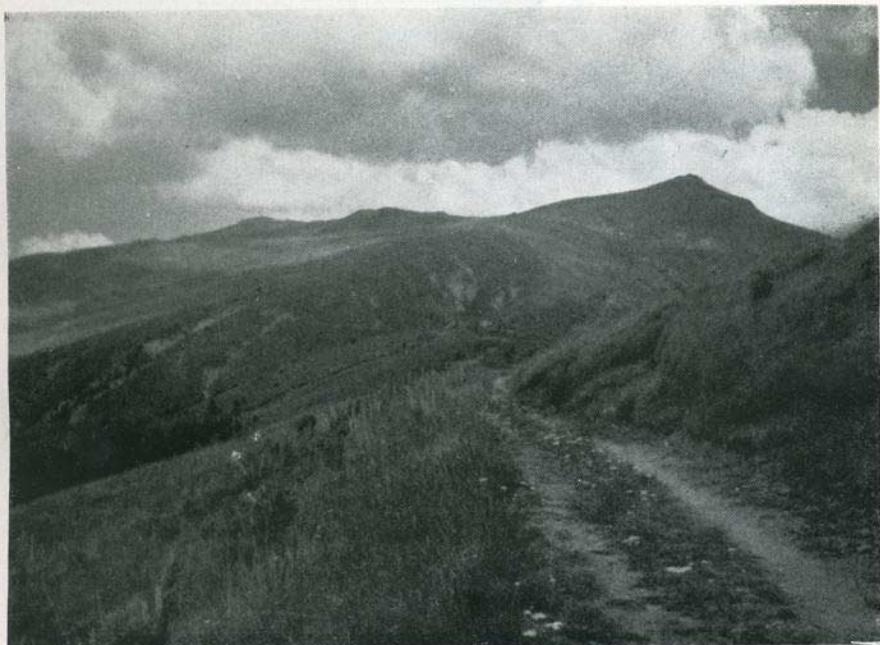
Treći dan je posvećen Tari, novom vrelu atrakcije. Preko brežuljaka i livada zalazimo u šumu, u park Čipčija. Sat i pol šumom i livadom dođe se na rub brdskoga niza, koji u polukrug opkoljuje Tepce, udolinu kod Tare. Rijeka se bljeska uz strmu stranu i nosi svoju vodu tamo u kanjon, da je izlije u Drinu. Naokolo Tepca su brda: Mali Štulac, Veliki Štulac, Ozebo, Krstovi, Ljubišna i Nadgorje.

Panorame Tare takme se sa panoramama Durmitora. Pogledi na Durmitor i Taru zanose, osvajaju, zapanjuju. Ali! Dok se Durmitor diže visok, gord i ponosan, dotle ga Tara, kao odaliska kroz strmolave kanjone dvori nebeskim pićem. Povratkom kroz šumu obnove

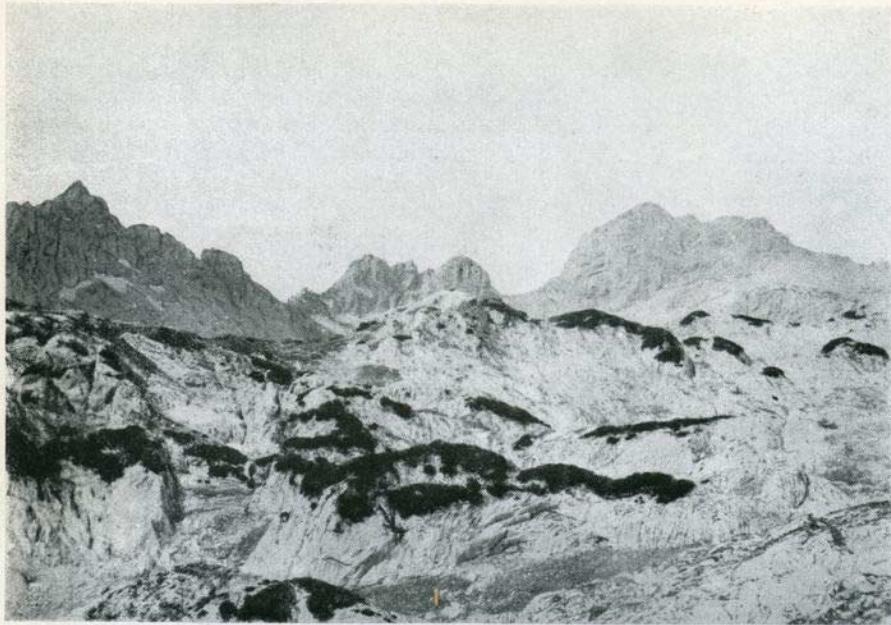
POGLED NA MASIV KAJMAKČALANA

Foto: Dr. Varićak

POGLED SA STALKOVA GROBA NA GLAVNU SKUPINU
KAJMAKČALANA

Foto: Dr. Varićak

DURMITOR: KUKOVI

Foto: Barbieri

DURMITOR: BOGAZI

Foto: Barbieri

se užici i naslade i žali ti duša, što moraš ostaviti ovaj jezerski kraj, kao da gubiš na toj zemlji raj.

U Žabljaku nas dočekuju domoroci, spremiše Dubrovčanima zakusku, po domaći i bratski, što nam naročito bješe milo. Mjesni proto Bogdan Cerović srdačno pozdravi naš dolazak u Žabljak i Durmitor, na što mu naš vođa, predsjednik H. P. D. Orjena Dr. Orlić toplo zahvali. Sa ovog skupa i prvog izleta Dubrovčana na Durmitor bi brzjavno pozdravljen ban g. M. Sočica. Izmjenično se pozdravljajući i zahvaljujući planinari se ukrcaše u kola i odu natrag u Dubrovnik.

Za otkriće Durmitora velika zasluga ide planinare iz Zagreba, što Žabljaci naročito ističu. Vrlo uspjele slike H. P. D. rese pansion i bude spomen na njihov prvi dolazak. Izlet dubrovačkih planinara tragom svoje Matice na gordi Durmitor povezuje more i gore. Novo napravljenim putem Kralja Aleksandra otvaraju se čari ovih krajeva svim planinarima i turistima i pokazuje se gdje je vir ljepote, zdravlja, čilosti i svježine. Čemu tražiti tolike strane zemlje, kad mi imamo svoju Švicarsku u blizini, u njedrima, na dohvatu, tik našega Jadrana. Nenadmašiv predio za ljetovanje i najzgodniji teren za zimski šport od mora je udaljen samo 7 sati autobusne vožnje, jer od Dubrovnika do Trebinja ima 34 km., od Trebinja do Nikšića 78 km., od Nikšića do Šavnika 47 km., od Šavnika do Žabljaka — Durmitora 38 km. Gostoljubivost pak Jezeraca najveće je jamstvo, da će se planinar u njihovoj sredini i u lijepoj prirodi vrlo dobro snaći.

U veselom raspoloženju, punom pjesme i šale, planinari se povratiše u Dubrovnik treći dan na večer, sa dojmovima i utiscima, koji se nikada ne mogu zaboraviti.

Razne vijesti

Deseta godina austrijske planinarske škole. 10. siječnja 1935. započinje deseto godište ove planinarske škole u Beču. Svrha je školi da upozna naročito mladi naraštaj sa svim opasnostima na planinama i da nade sredstva kako će ga naučiti da tim opasnostima i s uspjehom odoljeva. Ne da postanu samo vrsni športaši, učesnici treba nadasve da se sposobe za uživanje ljepota božanske prirode: škola će u njima probuditi, uzgojiti i produpiti ljubav za ljepotu domovine.

Vodstvo će škole ponovno preuzeti društveni potpredsjednik g. Landl, dok će obuku voditi istaknuti planinari i stručnjaci. Školu mogu pohađati svi oni, koji su navršili 18 godina, a žele da se sa nekim iskustvom i sa znanjem upute u planine.

Predavat će se o opremi za planinarenje, o opasnosti i prvoj pomoći u planini, o planinskoj terminologiji, o flori, o orientaciji u terenu, o fotografiranju u planinama, o penjanju, o meteorologiji i t. d.

O p a s k a u redništva. Donosimo ovu vijest s namjerom da se vidi kaško shvaćanje o izobrazbi pravoga planinara postoji među drugim kulturnim narodima. O tome bi i kod nas trebalo povesti malo više računa i ozbiljnije shvatiti važnost planinarskog odgoja i planinarskog predznanja. Kod nas bi mogla ovakova odgojna ulogu da vrše sistematska i planska predavanja iz gore navedenih područja.

Alpinistička škola. Slovenski turistički klub »Skala« donio je odluku da sa novom godinom otvoriti u Ljubljani stalnu i javnu alpinističku školu. Kod obuke bi sudjelovali gg. ing. Avčin Fran, dr. Bohinjec Valter, ing. Dronfenik H., dr. Kajzelj M., dr. Ložar R., cand. ing. Modreč V., dr. Pajnič E., dr. Potočnik Miha, dr. Reya O. i ravnatelj Vilhar Fr.

Tečaj bi se trebao otvoriti sredinom siječnja s predavanjem o ideologiji alpinizma. Predavalo bi se: o gorskoj morfologiji i o topografiji, o orientaciji i čitanju karata, o opremi, o higijeni i prvoj pomoći, o meteorologiji, o bilinству i o životinjstvu. Teoretski dio škole zaključila bi predavanja o plezanju. Predviđene su i praktične vježbe.

Prijave za tečaj prima klub »Skala«.

(Planinski Vestnik, 12, 1934).

Francuska ekspedicija na Himalaju. Ima već nekoliko mjeseci da je u Francuskoj osnovan posebni komite, koji ima za zadaću da pripremi sve što je potrebno za ovu ekspediciju. Taj komite za organizaciju stoji pod pokroviteljstvom Francuskog Alpinističkog Kluba a pod vodstvom g. Jean-a Escarra. Oficijelno se još ne zna za cilj ekspedicije, a nisu poznati ni mjezini učesnici.

Ekspediciju će pratiti i četa naučenjaka, koja ima za zadaću da znanstveno ispituje područja, kojima će ekspedicija prolaziti.

Da bi namaknuo potrebna sredstva, obratio se je klub u posebnom proglašu na čitav narod, pozivajući ga da doprinosima pomogne ovu akciju.

Planinarsko sklonište u visini od 5320 m. U kolovozu prošle godine otvorio je ruski turistički savez svoje sklonište na Elbrusu u Kavkazu. To je ujedno i najviše sklonište u Evropi. Nešto niže, kod visine od 4200 m nalazi se na istočnoj strani Elbrusa već odavno skromno sklonište, dok je novo sklonište podignuto neposredno na elbruškom sedlu, tako da je time uspon na oba elbruška vrha (5593 m i 5629 m) znatno olakšan. Iako je novo sklonište vrlo jednostavno i dostaje jedva za sedam osoba, ipak je ono od neobične važnosti za one, koji se

penju na Elbrus, koji je tako nemilosrdan zbođ svojih bijesnih oluja. Gospodar Kavkaza pozdravio je i ovaj put svojim bijesom mali broj učesnika pri svečanom otvorenju. Veliki broj turista, koje je primamila velika propaganda i neobično niske prometne cijene, prisustvovali su nastavku svečanosti na podnožju planine, u Adelsu.

(*Mitteilungen d. D. u. Öst. Alpenverein*, 12, 1934.).

Za zaštitu alpskog bilja. U »Rivista mensile del Club Alpino Italiano« za mjesec studeni čitamo ovu bilješku:

Usljed devastiranja alpskog bilja te uslijed opasnosti da pojedine planinske vrste zbog prekomernog sabiranja i vađenja zajedno sa podzemnim biljnim dijelovima potpuno ne iščeznu bio je prefekt provincije Balzano prisiljen da doneće slijedeću naredbu (koju donosimo u izvatu):

1. U smislu ove naredbe smatraju se kao zaštitne slijedeće biljke: Leontopodium alpinum, Gentiana lutea, razne vrste orhideja i još neke druge u tim krajevima rijetke biljke, čija se imena u toj naredbi navode.
2. U svrhu zaštite mora se izbjegavati:
  - a) branje odnosno čupanje navedenih biljaka zajedno sa korjenjem ili podzemnim stabljikama,
  - b) nudanje na prodaju ili trgovanje zaštićenim biljkama ili njihovim dijelovima i
  - c) branje cvjetova za osobnu porabu više od 12 kom. od svake navedene vrste.
3. Zabrana pod 2 a i b proteže se i na vlasnike zemljišta kao i na osobe, koje ti vlasnici ovlaste da mogu na njihovom zemljištu sabirati bilje.
4. Dozvoljava se sabiranje navedenog bilja u znamstvene i poučne svrhe kako na javnom tako i na privatnom zemljištu i to samo osobama koje se mogu iskazati posebnom dozvolom, koju izdaje prirodoslovni muzej u Trentu.
5. Ova se ograničenja ne protežu na biljke, koje su uzgojene u vrtovima i cvjećarnama. Trgovci ovakvim biljkama moraju imati potvrdu o njihovom porijeklu.
6. Upute o izdavanju i nošenju gore navedenih dozvola.
7. Kontrola nad izvršavanjem ovih odredaba povjerava se šumskoj policiji kao i organima raznih državnih vlasti.
8. Sabираči bilja koji se uhvate bez dozvole ili koji se ne mogu njome iskazati bit će optuženi i kažnjeni globom od 10—50 lira. O prekršaju podnijet će organi vlasti propisanu prijavu.

Prodavači zabranjenog materijala bit će u slučaju prekršaja kažnjeni globom od 100—500 lira. Slijede upute o izvršenju ove naredbe.

9. Ova naredba stupa na snagu danom objelodanjenja u službenom glasilu Prefekture.

(Po prijevodu Š. N. S.)

Časopisi

Planinski Vestnik. Glasilo »Slovenskega Planinskega Društva«. Ljubljana. Prosinac 1934: Beneška Slovenija (Dr. H. Tuma). — Pohorski razglednik (L. Zorut). — Iz pisma koroškega Slovence. — Gore so bele... (M. Lipovsek). — Po vzhodnem delu Triglavskie Stene (Dr. G. G.). — Naš kotiček. — Obzor in društvene vesti.

Věstník Klubu alpistů československých v Praze.

Listopad-Prosinac 1934: Uz razne vijesti iz Kluba te popis novih članova i projekt o gradnji novih skloništa u Visokim Tatramama, donosi ovaj svežak samo kratki pregled djelovanja raznih planinarskih društava i njihovih glasila.

Der Gebirgsfreund. Nachrichten der Sektion Öster. Gebirgsverein des D. u. Ö. Alpenvereins. Wien.

Prosinac 1934: Winterzauber am Hochwechsel (I. K a t z e n b e i s s e r). — Slijede razne vijesti o zimskim priredbama, izletima, predavanjima, skijanju i t. d.

Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins. München.

Prosinac 1934: Vom alpinen Benehmen (Dr. S.-W.). — Verhalten bei Bergnot (A. Nossberger, Wien). — Die Warenkarseitenspitze (3351) im Ötztal (Chr. Falkner, Lienz). — Ein Doppeljubiläum der Sektion Mark Brandenburg. — Berggefühl und Bergsteigen im 14. und 15. Jahrhundert (Dr. A. Dreyer, München). — Alpenverein und Vortragswesen (W. Flraig, Klosters). — Die Ergänzungen durch Fliegerbilder zur Karte der Zillertaler Alpen des D. u. Ö. Alpenvereins (W. Kuny, Stuttgart). — Winter in und um Kufstein (A. Sieghard, Nürnberg). — Schigymnastik (E. Janner, Vorarlberg). — Verschiedenes.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi. Monatschrift des Schweizer Alpenclub, Bern.

Prosinac 1934: Zu Eugen Maurers Bild »Gross Lohner« (H. Halter). — Fels-Rapsodi (H. Ulrich). — Engelhörner und Dolomiten (W. Schwabe). — Bergfahrten auf Korsika (C. Morger). — Der Glärnisch in der Entwicklung des Kartenbildes (W. Blumer). — Pic d'Orizaba (Citlaltepetl) (Dr. E. Wyss). — Au Lac de Märjelen (H. Glasson). — Le Fründenhorn en printemps (F. Lambassy). — Chronik und kleine Mitteilungen.

Österreichische Alpenzeitung. — Organ des Österreichischen Alpenclubs, Wien. Prosinac 1934: Klubnachrichten. — Die 3. Durchkletterung der Grossen-Zinne-Nordwand am 4. und 5. Juli 1934 (A. Göttner). — Aconcagua, erste Besteigung (M. Zurbriggen). — Totentafel. — Aus den Westalpen. — Bergfahrten in ausseralpinen Gebieten. — Alpine Kunst. — Bücher und Zeitschriften.

Rivisita mensile del Club Alpino Italiano. Milano.

Studeni 1934: Consigli igienici per alpinisti (Dott. Bonnette). — Notizie varie. — Saluto, dai monti, al Duce (A. Manaresi). — Uso della piccozza e dei ramponi. — La prima salita della parete Nord-Ovest del Scapis, m 3205 (F. Terschak). — Torre di Lavina, m. 3300 (V. Franzinetti). — Questi monti spaventosi... (Avv. C. Sarteschi). — La cresta dal Corno d'aola, m. 2716 alla Cima di Salimmo, m. 3130 (R. Maculotti). — Cronaca alpina. — Notiziario.

La Montagne. — Revue du Club Alpin Français, Paris.

Prosinac 1934: Sports d'hiver en France (M. Bernard). — Le voyage de H.-B. de Saussure autour du Mont Blanc en 1778 (E. Gaillard). — Un raid à skis (L. Zwingenstein). — Bibliographie. — Première Assemblée générale de l'U.I.A.A. à Pontresina. — Chronique du C. A. F.

Priroda. — Popularni ilustrovani časopis Hrv. Prirodoslovnog društva, Zagreb.

Prosinac 1934: Životinjska toplota i njeno održavanje (Dr. St. Gelineo). — Biljke na biljkama (Dr. F. Kušan). — Otrovi, kcjima divljaci truju strelice (Dr. M. Hirtz). — Pabirci. — Vijesti.

Književnost

Dr. Ante Cividini: Gorski Kotar. Dio I., svezak 1. Pod ovim je naslovom izšao 1. svezak o »Gorskom kotaru«. Svaki priatelj nauke morao je primiti ovu knjigu sa najvećim veseljem, osobito Hrvat, a pogotovo Goranin, kakav je i potpisani. U našoj domovini nema kraja, koji bi se u ljepoti i raznolikosti prirode mogao mjeriti sa Gorskim kotarom, pa nas začduje, da se je o Gorskem kotaru vrlo malo pisalo. Bilo je dosta Hrvata, koji uopće nijesu dugo znali za Gorski kotar, za prirodne ljepote Gorskog kotara i za pošteni onaj narod, koji žive u Gorskem kotaru. Vlastelinstvo u Brodu na Kupi i vlastelinstvo u Čabru (od Petra grofa Zrinskog) poznavalo je tamošnji narod kao svoje kmetove i ništa više. Ostali je svijet upoznao ponešto Gorski kotar, kad je bila g. 1426. i slijedećih godina sagradena Karolinska cesta, koja prolazi kroz Vrbovsko, Ravnu Goru, Stari Laz, Mrkoplj, Fužine, Lič i Plase. Bolje je upoznao Gorski kotar, kad je bila početkom 19. vijeka podignuta Lujzinska cesta, koja prolazi kroz Severin, Vrbovsko, Moravice, Skrad, Delnice, Lokve, Mrzlu Vodicu, Lepenice i Jelenje Gornje. Konačno učinila je pristupačnim Gorski kotar ostalom svijetu željeznička pruga od Karlovca do Rijeke.

Evo ovaj Gorski kotar želi nam u svim potankostima prikazati g. Dr. Cividini. Prvi je ovaj svezak kao neki uvod u cijelo djelo. Podijeljen je u više članaka. U prvom članku govori se o tom, što je to Gorski kotar i što se razumijeva pod Gorskim kotarom (današnji Vrbovski, Delnički i Čabarski kotar). U drugom se članku govori o Gorskem kotaru u vidu znanosti i umjetnosti. U prvom se redu spominju zemljopisci i putopisci, koji su pisali o Gorskem kotaru. Prvi su pisali stranci (već u 18. vijeku), zatim domaći sinovi (Vj. K'aić, Drag. Hirc, prof. Hranilović, Ivan N. Jemeršić). Iza ovih se spominju prirodopisci, i to najprije stranci, a zatim domaći (Dr. Josip Schlosser-Klekovski, Ljudevit Farkaš Vukotinović i Drag. Hirc). Od povjesničara spominju se Dr. J. Brunšmid, P. Lopatić, E. Laszovski, Vj. Klaić i Dr. M. Šenoa, a od hrvatskih filologa R. Strohal. Među statističarima ističe se osobito rad V. Sabljara. Konačno među planinarima ističe pisac gradačkoga sveučilištnoga profesora Dra. Joh. Frischaufa, koji je indirektno dao pobude, da se je u Zagrebu osnovalo g. 1874. planinarsko društvo. U trećem se članku govori o upravnoj podjeli Gorskoga kotara u prošlosti i sadašnjosti. U četvrtom se članku vraća pisac opet k pitanju »Što je Gorski kotar«. U tom članku govori: 1. O Gorskem kotaru u sklopu jugo-zapadne visočine, 2. O Gorskem kotaru kao zasebnoj geografskoj jedinici, 3. Nacrt slike Gorskoga kotara i 4. O označama Gorskoga kotara.

Prvi ovaj svezak dade nam nagovještati, da je djelo o Gorskem kotaru zasnovano u velikom stilu, te ga rado najtoplje preporučamo svim priateljima domaće nauke, priateljima lijepe i zdrave prirode, planinarima i svim športašima. Tko god pročita ovo djelo, osjetit će potrebu, da pogleda ovaj lijepi i zdravi kraj naše domovine. U njem će naći lijeka svojoj bolesti, u njem će se odmoriti od naporna rada, u njem će ga proći teške dnevne brige i u njem će naći najljepše zabave i zadovoljstvo, uživajući u prirodnim krasotama. **R. Strohal.**

Društvene vijesti

Hrvatski Planinarski Muzej. Na prijedlog društvenog potpredsjednika g. dra. Z. Prebega riješio je Upravni Odbor da započne s akcijom oko sakupljanja objekata za prvi Hrvatski Planinarski Muzej. Čitavu ovu akciju oko sakupljanja, spremanja i održavanja potrebnih predmeta povjerio je

Odbor gg. dru. F. Kušanu i Sl. Hitzthaleru. Oni su izradili i privremeni program rada i dali raspored za zbirke budućeg muzeja, kako bi se na taj način sa određenim planom pristupilo ovoj akciji. Kako je kod toga potrebna saradnja ne samo svih društvenih članova nego i društvenih prijatelja, to se je gore navedeni Odbor obratio na mnoge istaknute planinare, stručnjake i prijatelje društva s molbom da svatko prema svojoj snazi i znanju pridonese svoj dio ovoj važnoj i potreboj kulturnoj instituciji.

Da bi se znalo koji su objekti potrebni i kakove predmete treba slati društvu za muzej, donosimo nekoliko najvažnijih kategorija budućih muzejalnih odjeljenja:

Naša stara planinarska literatura. Sve starije publikacije na hrvatskom jeziku o našem društvu, o našim planinama; planinarski kalendari, almanasi, vodići itd.

Starija i novija kartografija. Karte većeg i manjeg mjerila, reljefi.

Fotografije i slikarstvo. Panorame i pogledi na hrvatske planine; slike i crteži; planinarske kuće; portreti starijih planinara i voda.

Povijest društva, statistike, markacija i propaganda. Statistički prikazi članstva, putovanja i uspona u crtežima; markacioni znakovi; stampane stvari za propagandu; značke.

Predmeti iz gorstačkog narodnog života. Razne vrste oružja i oruđa, nošnja, objekti iz društvenog i religioznog života gorštaka, slike i modeli naselja i stanova.

Fizikalna geografija hrvatskih planina. Slike i prikazi o toku raznih pojava na vanjskom licu planina.

Mineralogija i geologija hrvatskih planina. Mineraloški i petrografske predmeti, okamenine.

Flora i fauna planina. Najznačajnije i rijede planinske biljke (kamenje i drveće s nižim biljem, odrezani dijelovi šumskog drveća, prešano planinsko više bilje), značajnije životinske vrste (leptiri, zmije, divljač, zvijerad, ptice); fotografije bilja i životinja.

Predmeti neka se šalju na **Središnjicu Hrvatskog Planinarskog Društva**, Zagreb, Varšavská ul. 2a.

Obnova preplate za Hrvatski Planinar. Sa godinom 1935. ulazi naše glasilo u 31. godinu svoga opstanka, pa zaslužuje da mu živom propagandom kod članova i prijatelja planinarstva pribavimo što veći broj novih pretplatnika. Pozivaju se i njegovi stalni pretplatnici, da ostanu vjerni svome društvenome glasilu i da što prije obnove pretplatu. Pretplata Hrvatskog Planinara iznosi 50 Din. za članove HPD-a, djake i naučnike. Pretplata za nečlanove stoji 60 Din., a pretplata na list iz inozemstva 70 Din. Pretplata se može uplatiti i u polugodišnjim srazmjernim obrocima. Pretplatu prima samo **Središnjica Hrvatskog Planinarskog Društva** u Zagrebu, Varšavská ul. 2a, telef. 6501. Upozoravaju se naše podružnice, da pretplatu na naše glasilo ne uvrštavaju medju ostala svoja dugovanja Središnjici, nego da je u gotovom i na priloženom čeku pošalju Središnjici, kako bi se na taj način omogućilo nesmetano izdavanje našeg glasila, koje u prvome redu ovisi o pretplati.

Obnova članarine. Pozivaju se članovi Društva da u svome interesu i zbog raznih pogodnosti što prije obnove članarinu. Članarina iznosi za čitavu godinu samo 25 Din. Uz članarinu plaća se i prinos za kuće i skloništa 5 Din te prinos za Savez Planinarskih Društava i za Asocijaciju Slavenskih Turističkih Društava po 0.50 Din. Upisnina za novoga člana iznosi 15 Din, a legitimacija i Upute o po-

godnostima stoji 7 Din. Prijave i uplate primaju se u društvenoj poslovniči, Varaždinska ul. 2a, dnevno od 8—1 sat o podne i od 5—8 sati na večer. Telefon 65-01.

Dom Škole Narodnog Zdravlja na Ošttru. Ovaj je zavod podigao na Ošttru (visina 760 m) kraj Samobora Dački Planinski Dom da propagira među omladinom planinarenje, ljetovanje u planinama i bavljenje zimskim sportovima. Dom je smješten na najljepšem vrhu samoborskog gorja, odakle su prekrasni vidici na Zagreb, Savsku dolinu, Zagorje i Sloveniju.

Dom je opskrbljen po stalnom opskrbniku. Ima 30 vrlo udobnih kreveta te deset pomoćnih krevetā bez posteljine. Dom imade prostranu blagovaonicu, vlastiti vodovod i uređenu praonicu za pranje pod tekućom vodom i topli tuš. Do Doma se ide državnom cestom Samobor—Jaska do Ruda do 6 ili 7 km, a odatle se stigne stazom do Doma za 45—60 minuta. Staze su markirane.

Domom se mogu pored daka koristiti i članovi planinarskih društava. Noćenje stoji po osobi 8—15 Din već prema veličini sobe. Pristupnina iznosi Din 1.— po osobi. Cijene su jela i pića vrlo umjerene.

Članovi planinarskih društava uz predočenje iskaznice uživaju kod noćenja 10% popusta.

Biljegovanje uvjerenja. Ministarstvo Financija pod brojem 66.633/34. od 25. IX. 1934. izdalo je naredbu slijedećeg sadržaja:

Od obrazaca predviđenih u putničkoj tarifi deo II. moraju se uvjerenja za putovanje članova planinarskih društava takrirati taksenom markom od Din 20.—

Filmovi Škole Narodnog Zdravlja. Škola Narodnoga Zdravlja u Zagrebu raspolaže sa nekoliko filmova o našim krajevima i to napose o našim otocima te o Plitvičkim Jezerima. Na našu molbu Uprava Škole je donijela rješenje, da će filmove posudjivati našemu društvu besplatno i prema njihovoj raspoloživosti. Ako koja podružnica ima interesa za te filmove, neka se obrati izravno na Školu Narodnog Zdravlja u Zagrebu pozivom na njihovo rješenje od 28. XI. 1934., broj 26.407.

Povlastice na autobusima. Teretno i autobusno prometno D. D. »Tapred« obavjestilo je naše društvo, da je ponovno upozorilo svoje namještenike na autobusima, da naši članovi imadu 50% popusta na njegovim autobusima, u koliko naši članovi putuju u grupi od najmanje 5 osoba i iskažu se legitimacijom društva. Ujednojavlja da taj popust ne vrijedi za prugu Zagreb—Šestine—Gračani.

Autobusno poduzeće »Petar Zrinjski« za promet Zagreb—Stubica snizilo je za naše članove voznu kartu od 25 Din. na 18 Din. Na ostalim kratkim prugama uvelo je povlasticu za članove HPD-a od 15% popusta.

Povlastice na parobrodima. Pravilnik Jadranse Plovidbe d. d. Sušak, predviđa u članku XIX. slijedeće:

Planinari, planinke i izvidnici, kada prave izlete u skupinama od najmanje 5 osoba uživaju popust od 25%, a kada putuju u skupinama od preko 20 osoba uživat će polakšicu isplatom cijene mjesta za mjesto, na osnovu svojih legitimacija sa fotografijom ili najviše 50% popusta u sva tri razreda, ako se pravovremeno obrate molbom na Ravnateljstvo društva.

Članak 19. Pravilnika Dubrovačke Parobrodarske Plovidbe D. D. ima predviđene slijedeće olakšice za planinar:

Planinari, planinke i izvidnici, kada prave izlete u skupinama od najmanje 5 osoba uživaju popust od 25%, a kada putuju u skupinama od preko 20 osoba, uživat će polakšicu isplatom cijene razreda za razred, na osncvu svojih legitimacija sa fotografijom, a prigodom zborova i svečanosti najviše 50% popusta u sva tri razreda, ako se pravovremeno obrate molbom na Ravnateljstvo društva.

Brodarsko Akcijsko Društvo »B o k a«, Kotor pristaje da daje članovima saveza Planinarskih Društava 50% popusta na svim redovnim parobrodarskim prugama i to uz legitimaciju, potvrđenu od policijskih vlasti da je dotični član Saveza.

Iz uredništva

Poziv na saradnju. U namjeri da čitateljima Hrvatskog Planinara pružimo što raznolicitiji sadržaj i da im tako omogućimo da se upoznaju s mnogim važnim pojavama i pitanjima iz područja, koja su u neposrednoj vezi sa planinarstvom uopće, uredništvo je odlučilo da u Hrvatskom Planinaru donosi pored uobičajenih članaka o hrvatskim planinama još i kraće članke iz planinarstva ostalih naroda. Pored toga donosit će Planinari još i vijesti iz inozemnih planinarskih časopisa, njihov sadržaj te športske i turističke izvještaje. Ne smiju biti nezapažene ni razne prirodne pojave, s kojima se planinar uvijek susreće: o njima treba stalno da nas izvještavaju naši saradnici. Vrlo važna pitanja iz zdravstva naći će u Planinaru uvijek svoje stalno mjesto.

Rukopise ispisane čiljivo (po mogućnosti strojem) i na jednoj stranici lista treba slati na urednika Hrvatskog Planinara, Dražu Franu Kušanu, Vinogradsku cestu 33/I. Dobre i jasne fotografiske kopije ne treba naljepiti u rukopisu, nego sa kratkim opisom i oznakom na poledini priložiti uz rukopis. Rukopisi se i kopije ne vraćaju. Za izvorne se članke plaća 30.— Din. po stranici štampanoga teksta (ili fotografije).

Oglas i se plaćaju po stalnom cijeniku, koji se nalazi u administraciji Hrvatskog Planinara, Varšavsku ul. 2a. Pozivaju se članovi društva i njihovi prijatelji da sakupljaju oglase za naše glasilo.

Ispravak. U jubilarnom broju »Hrvatskog Planinara«, na stranama 359 i 401, ispod slika treba da stoji mjesto Foto: Hitztaler — Foto: Griesbach, što molimo da se ispravi.

SADRŽAJ: Ing. N. Stivičević: Petrova Gora kao planinarsko izletište, str. 1 (sa 2 slike na prilogu). — Stj. Urban: Kajmakčalan, str. 5 (sa 1 slikom u tekstu i 2 na prilogu). — Dr. Vj. Kušan: Planinarstvo sa zdravstvenog gledišta, str. 12. — Dr. O. Oppitz: Himalaja, str. 14. — M. Kusijanović: Iz Dubrovnika na Durmitor, str. 20 (sa 2 slike na prilogu). — Razne vijesti, str. 26. — Časopisi, str. 27. — Književnost, str. 29. — Društvene vijesti, str. 29. — Iz uredništva, str. 32.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove, dake i naučnike Din. 50.—, za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Fran Kušan, Vinogradsku cestu 33/I. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar: »Tipografije« d.d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.

Foto: I. Hitzbaler

OD TOMAŠEVACA PREMA SV. GERI.

WILLIAM HENRY JACKSON CO.